PATVIRTINTA
Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų
ugdymo centro direktoriaus
2021 m. spalio 14 d. įsakymu Nr. V1-174

PRITARTA
Metodinės tarybos 2021 birželio 23 d.
posėdžio protokolas Nr. 5.

LIETUVOS KURČIŲJŲ IR NEPRIGIRDINČIŲJŲ UGDYMO CENTRO IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA VAIKAMS, TURINTIEMS KLAUSOS SUTRIKIMŲ

I SKYRIUS
BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Duomenys apie Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centrą (toliau – Centras). Centras yra gimnazijos tipo specialiojo ugdymo centras (klausos sutrikimų ar kochlearinius implantus turintiems vaikams). Savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija – Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – Ministerija), identifikavimo kodas – 188603091, adresas –A. Volano g. 2/7, LT-01516 Vilnius. Centro adresas – Filaretų g. 36, LT-01210 Vilnius.

Centre veikia ikimokyklinio ugdymo grupės mokykla klausos sutrikimų turintiems vaikams.

2. Ugdytiniai ir jų poreikiai. Centre ugdomi vaikai, turintys klausos sutrikimų (kurtieji, neprigirdintieji) ar kochlearinius implantus (toliau – vaikai, turintys klausos sutrikimų).

Veikia ikimokyklinio ugdymo skyrius, kuriame 2021-2022 m. m. yra 5 ikimokyklinio ir 1 priešmokyklinio ugdymo grupės, jose mokosi 28 mokiniai nuo 1,5 iki 7 metų. Grupės formuojamos atsižvelgiant į vaiko klausos sutrikimo laipsnį, amžių, poreikius ir gebėjimus, lietuvių kalbos ar lietuvių gestų kalbos, kuri yra gimtoji kurčiųjų kalba, vartojimo įgūdžius, tėvų pageidavimus dėl ugdomosios kalbos. Vaikai ugdomi ne didesnėmis nei 6 asmenų grupėse.

Ikimokyklinio ugdymo programa vaikams, turintiems klausos sutrikimų, (toliau – Programa) orientuota į vaiką ir jo poreikių – saugumo, aktyvumo, pažinimo, bendravimo ir bendradarbiavimo, žaidimo, saviraiškos – tenkinimą. Ikimokyklinio ugdymo procese dėmesys kreipiamas į laisvos, kūrybiškos, žingeidžios asmenybės ugdymą(si); vaikų sveikatos saugą ir stiprinimą; žmogaus ir gamtos vertybinių santykių, tautiškumo puoselėjimą; ekologinių pradmenų, pilietiškumo ugdymą(si). Skatinamas vaiko aktyvumas, nuostata ir gebėjimai pačiam stebėti, tyrinėti, analizuoti, vertinti, apmąstyti. Programa taip pat skatina vaiko kalbinius įgūdžius, puoselėjant lietuvių gestų kalbą, jeigu vaikui ji yra gimtoji, stiprinant vaiko identitetą ir priklausymą kurčiųjų bendruomenei.

3. Pedagogai. Centro ikimokyklinio ugdymo skyriuje dirba 23 aukštos kvalifikacijos specialistai: 15 mokytojų, dirbančių pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, 1 gydomosios fizinio ugdymo mokytojas ir 1 neformalaus ugdymo pedagogas. Švietimo pagalbą teikia grupėse dirbantys 6 surdopedagogai. Jie bendradarbiauja su grupės mokytojais, dirbančiais pagal ikimokyklinio ugdymo programą, kitais specialistais. Rengia metinius veiklos planus, atsižvegdami į Programą bei individualius vaikų poreikius ir galimybes.

Visi pedagogai yra kompetentingi, pripažįstantys kiekvieno vaiko unikalumą, nuolat ieškantys naujovių ir kūrybiškai jas taikantys vaikų ugdymo(si) procese, skleidžiantys savo patirtį Centre ir šalyje, organizuojantys konsultacijas kitų ikimokyklinio ugdymo įstaigų specialistams.

Grupėse, kuriose ugdomi kurtieji vaikai, dirba kurtieji ir neprigirditys mokytojai, kurių gimtoji kalba yra lietuvių gestų kalba. Jų kompetencijos leidžia puoselėti lietuvių gestų kalbą, jos mokyti bei puoselėti kurčiųjų kultūros vertybes.

4. Tėvų ir Centro bendruomenės sąveika. Centre veikia Centro taryba, kurioje savo interesus atstovauja mokiniai, pedagogai bei mokinių tėvai (globėjai, rūpintojai). Vaiko, šeimos ir pedagogo bendravimo ir bendradarbiavimo procese ypač vertinami demokratiniai santykiai, grindžiami abipuse pagarba ir pasitikėjimu, atsakomybe už savo poelgius. Pedagogai stengiasi atsižvelgti ne tik į nustatytus vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius, bet ir tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimus dėl vaiko ugdymo. Atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčius, ypač daug dėmesio skiriama sėkmingai vaiko adaptacijai, šeimos tradicijų tęstinumui, visapusiškam vaiko ugdymui, jo savarankiškumui. Su šeimomis daug bendraujama: jos konsultuojamos ne tik apie vaikų ugdymą(si) Centre, bet ir Programos tęstinumo svarbą namuose. Ypatingas dėmesys skiriamas vaiko kalbiniam ugdymui ir kalbos, kalausos lavinimui, todėl kartu su tėvais (globėjų, rūpintojų) yra parenkamas tinkamiausias ugdymo metodas bei mokymo kalba (lietuvių arba lietuvių gestų kalba). Kadangi Centrą lanko vaikai iš skirtingų kalbinių ir kultūrinių aplinkų, abipusiai susistarimai tarp ugdytojų ir tėvų (globėjų, rūpintojų) užtikrina geresnę ugdymo kokybę ir rezultatus.

5. Centro savitumas. Vaikų ugdymas Centre organizuojamas vadovaujantis Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1795, švietimo pagalba (specialioji, specialioji pedagoginė, psichologinė, socialinė pedagoginė) teikiama vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo mokslo ir sporto ministro patvirtintais švietimo pagalbos organizavimą ir teikimą reglamentuojančiais teisės aktais (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymu, Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. V-1228, Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 2 d. įsakymu Nr.V-950, Psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. rugpjūčio 30d. įsakymu Nr. V-663; Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašu, patvirtintu Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1775, Centro nuostatais Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1795 „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“), Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro Švietimo pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro direktoriaus įsakymu 2013 m. spalio 1 d. Nr.V1-131, savivaldybių pedagoginių psichologinių tarnybų ar Centro Vaiko gerovės komisijos rekomendacijomis.

2020 m. balandžio 22 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimu Nr. 418 nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. prie Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro prijungtas Lietuvos sutrikusios

klausos vaikų ikimokyklinio ugdymo cenras, tokiu būdu užtikrinant mokinų, turinčių klausos sutrikimų, tęstinį ir kokybišką ugdymą.

Centre vykdomas ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų, turinčių klausos sutrikimų, ugdymas. Centras, bendradarbiauja su kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokyklomis visoje Lietuvoje, savivaldybių švietimo pagalbos tarnybomis, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikėjais, savivaldybių tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriais, nevyriausybinėmis organizacijomis.

II SKYRIUS
UGDYMO PRINCIPAI

Šiame skyriuje apibrėžti esminiai principai, kuriais vadovaujantis Programa pritaikoma vaikams, turintiems klausos sutrikimų.

Vaikų ugdymo(si) principai:

- ***sveikatingumo*** – užtikrina vaikui fiziškai ir psichologiškai saugią aplinką. Suteikiama galimybė vaikui laikytis asmens higienos, ugdomosios veiklos, poilsio ir maitinimosi režimo. Vaikai pratinasi saugoti savo fizinę ir psichinę sveikatą, saugiai jaustis ir elgtis artimiausioje aplinkoje.
- ***humaniškumo*** – apibrėžiama besąlygiška pagarba vaikui kaip asmenybei, pripažįstant jo poreikius, teisę būti išskirtiniam, sudarant sąlygas visuminiam įvairių vaiko galių plėtojimui, mažinant socialinę jo atskirtį.
- ***individualumo*** – sudaro prielaidas ugdyti vaiką pagal jo gebėjimus. Šis principas leidžia atsižvelgti į vaiko klausos sutrikimo laipsnį, naudojamą kompensacinę techniką (klausos aparatai, kochleriniai implantai), sveikatą, turimą patirtį, lietuvių kalbos ar lietuvių gestų kalbos įgūdžius, pasaulio pažinimo būdus, pomėgius, gyvenimo ritmą, biologinio ir funkcinio amžiaus ypatybes, vaiko šeimos aplinką ir puoselėjamas tradicijas. Tai padeda kiekvienam vaikui įveikti sunkumus ir patirti sėkmę.
- ***įtraukties*** – programa sudaro palankias sąlygas kiekvienam Centre besimokančiam vaikui ugdytis pagal jo poreikius ir galimybes, užtikrinant švietimo pagalbą, lygias galimybes ir ugdymosi prieinamumą pritaikant ugdymo turinį, mokytojų pasirengimą, pagalbą mokiniui ir mokytojui, vertinimo, ugdymo organizavimo sritis. Atsižvelgiama į vaikų kultūrinę, socialinę, kalbinę įvairovę siekiant geresnės ugdymo kokybės.
- ***integralumo ir lankstumo*** – leidžia integruoti vaiko patirtį į ugdomąjį procesą, tenkina individualius vaiko poreikius, lanksčiai integruoja tėvų ir kitų specialistų patirtį. Juo vadovaujantis sudaromos sąlygos skirtingų kompetencijų integracijai į įvairias specialiojo ugdymo(si) sritis: ugdymo turinys kompleksiškas, integralus, orientuotas į visuminį vaiko pasaulio suvokimą ir mąstymo bei veiklos konkretumą.
- ***tęstinumo*** – suderinus šeimos lūkesčius ir specialiojo ugdymo(si) turinį, užtikrina kokybiškai tinkamą perėjimą nuo ugdymo(si) šeimoje prie ugdymo(si) Centre. Šis principas leidžia atsižvelgti į jau turimą vaiko patirtį, gebėjimų lygmenį, individualias ugdymo(si) perspektyvas ir sudaro geras nenutrūkstamo ugdomojo proceso prielaidas vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, pereinant iš vieno amžiaus tarpsnio į kitą. Ikimokyklinio ugdymo programos turinys suderintas su priešmokyklinio ugdymo turiniu siekiant, kad vaikas darniai pereitų nuo ugdymosi

ikimokyklinėje grupėje prie ugdymosi priešmokyklinėje grupėje, vėliau pasirengtų mokytis pagal pradinio ugdymo programą Centre arba kitose bendrojo ugdymo mokyklose.

- ***konfidencialumo*** – garantuoja informacijos apie mokinius, turinčius klausos sutrikimų, bei jų šeimas apsaugą.
- ***bendradarbiavimo*** – sprendžiant vaikų ugdymo(si) klausimus, siekiant sėkmingo ugdymo(si) bendradarbiauja Centre dirbantys specialistai ir tėvai (globėjai, rūpintojai), Centro pedagogai ir kitų ikimokyklinio ugdymo įstaigų specialistai, įtraukioju būdu ugdantys mokinius, turinčius klausos sutrikimų.

III SKYRIUS
TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas – kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kalbinius, kultūrinius, pažintinius ir socialinius poreikius,atsižvelgiant į vaikų, turinčių klausos sutrikimų, individualias galias bei ugdymosi poreikius.

Uždaviniai:

1. pritaikyti ir įgyvendinti ugdymo(si) turinį, kuris padėtų atskleisti individualius vaiko poreikius ir gebėjimus;
2. sudaryti sąlygas plėsti vaikų žodyną, lavinti žodinės lietuvių kalbos ir lietuvių gestų kalbos įgūdžius kaip saviraiškos, bendravimo priemonę;
3. sudaryti galimybes vaikui stebėti, tyrinėti, domėtis, stiprinant pažinimo motyvaciją, patiriant atradimo džiaugsmą.;
4. tobulinti sukurtą patrauklią, saugią, veikti skatinančią bei vaiko amžių ir poreikius atitinkančią ugdymo(si) aplinką;
5. palaikyti ir skatinti tikslingą vaikų judėjimą, norą žaisti, ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius ir tobulinti fizines galias;
6. sudaryti sąlygas vaiko saviraiškai, emocinei, kūrybinei patirčiai plėsti, patirtus įspūdžius išreikšti meninėmis priemonėmis ir kitais jam priimtinais būdais.

IV SKYRIUS
UGDYMO TURINYS

Ugdymo turinys orientuotas į esminių vaiko, turinčio klausos sutrikimą, ugdymą, siekiant atskleisti vaiko ugdymo(si) savitumus ir ugdymui keliamus uždavinius. Atskiri pasiekimai siejami į visumą, kad būtų harmoningai plėtojami, atsižvelgiant į vaiko galias, skatinama lietuvių gestų kalbos, lietuvių kalbos mokėjimo, pažinimo, meninė, socialinė ir fizinė raida.

Ugdymo turinys sudarytas, atsižvelgiant į ugdymo principus, tikslą, uždavinius, šeimoje įgytą patyrimą, vaiko amžių, gebėjimus, galimybes, interesus, poreikius, kalbinę aplinką.

Ugdymo turinys sudarytas siekiant, kad vaikas, turintis klausos sutrikimų, augtų sveikas ir saugus, nuovokus, bendraujantis, kuriantis, tyrinėjantis. Vadovaujantis šiais ugdymo siekiais išskirama aštuoniolika vaiko pasiekimų sričių, aprašytų ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo

rekomendacijose. Šios sritys atitinka socialinę, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir stiprinimo, meninę kompetencijas, kurios sudaro pamatą sėkmingai šių kompetencijų plėtotei priešmokykliniame ugdyme.

Ugdant vaikus, vadovaujamasi šiais ugdymo(si) metodais:

- **dvikalbio kurčiųjų ugdymo metodas –** kurčiųjų mokymo būdas, kai ugdymo procese vartojamos dvi kalbos: lietuvių gestų kalba, kaip pirmoji kalba ir žodinė lietuvių kalba (dažniausiai rašytinė jos forma), kaip antroji kalba ir jos mokoma kaip valstybinės;
- **totaliosios komunikacijos metodas –** lietuvių kalba besiremiančių komunikacijos būdų – kalbėjimo, skaitymo iš lūpų, skaitymo, rašymo, klausos likučių naudojimo, gestų kalbos – visuma;
- **žodinis metodas –** girdinčiųjų vartojama kalba (sakytinė ir rašytinė formos);
- **stebėjimo metodas** – siekiantis pažinti vaiką, atskleisti jo individualius poreikius, gebėjimus ir galias;
- **žaidybinis metodas** – skatinantis mokinių, teigiamas emocijas, padedantis formuoti socialinius įgūdžius, natūraliu būdu sukoncentruoti dėmesį į ugdomąją veiklą;
- **vaizdinis metodas** – nukreiptas į vaizdinių apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius formavimą;
- **kūrybinis metodas** – sudaro sąlygas mokiniams, reikšti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų.
- **eksperimentinis metodas** – tai ugdymas atrandant. Jis leidžia ugdytiniams jaustis saugiai, padeda geriau suprasti ir kontroliuoti kintančias aplinkybes, tenkina lankstumo besimainančiame pasaulyje reikmes;
- **projektinis metodas** – padeda formuoti įvairesnį ugdymo procesą, atsižvelgiant į platesnį grupės ar mokyklos poreikį;
- **pažintinės** – **edukacinės ekskursijos, išvykos** – padeda pažinti ir suprasti supančią aplinką;
- **sportinės veiklos metodai** – estafetės, varžybos, komandiniai žaidimai, fiziniai pratimai;
- **skaitmeninių technologijų taikymas** – praktiniai užsiėmimai prie interaktyvios lentos, vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas multimedijos pagalba, kompiuteriniai žaidimai.

Organizuojant ugdymo procesą taikomi aktyvūs netradiciniai ugdymo(si) metodai – viktorinos, konkursai – žinių patikrinimas su įvairiausiom pertraukėlėmis; situacinis – spontaniškasis ugdymo metodas – ugdymui panaudojamos netikėtai susidariusios situacijos ir kt.

V SKYRIUS
UGDYMO PRIEMONĖS

Grupėse yra pakankamai įvairių ugdomųjų priemonių, skatinančių aktyvią mokinio veiklą, jo smalsumą, vaizduotę. Ugdymo aplinkoje yra priemonių skirtų ir berniukams, ir mergaitėms. Ugdymo priemonės rengiamos pedagogų individualiai arba naudojamos rinkoje siūlomos priemonės. Ugdymo(si) priemonės naudojamos Programos įgyvendinimui yra tikslingos, veiksmingos, ekonomiškos, įvairios, saugios ir keičiamos pagal galimybę:

- vaizdinės ugdymo(si) priemonės, skirtos pažintinei veiklai (žmonių buities, profesijų atributai, žaislai, transporto priemonės, įrankių rinkiniai, eismo ženklai, gyvūnų, paukščių figūrėlės,

paveikslėliai), kalbos ugdymui (kortelės, paveikslėliai, vaikiškos knygelės, kompiuterinės lietuvių gestų kalbos mokymo(si) programos, kalbos mokymo knygos ir kt.);

- skaitmeninės technologijos: kompiuteriai, interaktyvios lentos, grindys, planšetės, spausdintuvai;
- žaidimų ir kūrybos priemonės bei medžiagos – žaidimai ir žaislai socialinių įgūdžių formavimui bei raidai (siužetiniai, konstrukciniai, techniniai ir pan.);
- mokinių meniniam ugdymui naudojamos dailės priemonės, muzikiniai instrumentai, įvairios faktūros medžiagos;
- judėjimo poreikiui tenkinti padeda įrengimai ir priemonės, esantys Centro aplinkoje (baseinas, žaidimų aikštelės, sporto salė, kamuoliai, šokdynės, čiužiniai, lankai ir kt.).

VI SKYRIUS
UGDYMO TURINIO ĮGYVENDINIMO ASPEKTAI:

1.Kasdienio gyvenimo įgūdžiai		
Vertybinė nuostata. Noriai ugdosi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.		
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 –asis žingsnis. Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Pats laiko šaukštelį, puodelį, bando valgyti, semti, gerti. Žaidžiant mokosi laikyti šaukštelį, semti juo, gerti iš vaikams pritaikyto puodelio. Žaidžia žaidimą „Pamaitinkime žaisliuką“.	Tirštą maistą duoti tik šaukšteliu, skystą iš puoduko, kad vaikas jaustų skirtumą tarp to, ką valgo ir ką geria. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Žaisti žaidimą „Pamaitinkime lelę“. Pratinti būti savarankiškam.
2 –asis žingsnis. Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ir šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Stengiasi valgyti ir gerti savarankiškai arba padedamas. Rodo į tualeto duris, atsineša puoduką ar savais ženklais parodo, kad nori tuštintis ar šlapintis. Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. Žaidžia žaidimus imituojančius rengimosi veiksmus. Tiesia nešvarias rankas tikėdamasis, kad suaugusysis jas nuplaus ar nušluostys. Žaidimo pagalba susipažįsta su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, šukomis. Prašomas neša žaislus į jiems skirtą vietą.	Skatinti vaiką valgyti savarankiškai. Žaisti žaidimus „Meška valgo“. Sodinti ant puoduko ar klozeto. Grupėje turėti lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikui ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlė eina į lauką“. Žaisti žaidimus imituojant rengimosi veiksmus. Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius. Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius. Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą.
3 –asis žingsnis. Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius ir indus. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti.	Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Žaidžiami žaidimai mokantys naudotis stalo įrankiais ir indais. Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą, plaunasi rankas, šluostosi. Mėgina	Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai. Pratinti keltis nuo stalo tik baigus valgyti. Stengtis, kad vaikas

Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.	apsiauti batus, užsegti užtrauktuką. Plaunasi rankas, prausiasi ir šluostosi rankas, veidą. Bando sudėti žaislus į jiems skirtas vietas. Paveikslėlių, kortelių, natūralių daiktų pagalba, žaisdamas susipažįsta su higienos priemonėmis, drabužiais, maistu.	valgytų su įrankiais taip, kaip jis gali, pagirti už pastangas. Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Sistemingai skatinti pažaidus sutvarkyti žaislus. Sudėti kitas priemones į jų vietas.
4 –asis žingsnis. Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojasi tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.	Valgydamas taisyklingai naudojasi šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėle, padėkoja. Suaugusiojo padedamas serviruoja ir po valgio sutvarko stalą. Po naudojimosi tualetu savarankiškai susitvarko. Šiek tiek padedamas suaugusiojo apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus, tvarkingai susideda drabužius. Mokomas taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. Primenama, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Pažaidęs sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.	Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami. Prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą. Kalbėtis su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas. Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Priminti, kad naudotųsi nosinaite. Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant. Naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrinėjant paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė.
5 –asis žingsnis. Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus	Stalo įrankius dažniausiai naudoja pagal paskirtį, serviruoja ir tvarko stalą. Supažindinamas su sveiko maisto piramide. Žino, kaip reikia rengtis kiekvienu metų laiku, savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiojo	Skatinti, taisyklingai naudotis stalo įrankiais. Paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą. Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui. Priminti, kad sudėtų ne tik gerai matomus žaislus, bet ir tuos, kurie yra po stalu, lova, spintele ir kt. Skatinti vaikų

plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus.	padedamas, kloja lovą. Tvarkosi veiklos vietą, sudeda žaislus, valo stalą. Mokomas saugiai elgtis grupėje, lauko žaidimų aikštelėje.	savarankiškumą. Kalbėti su vaikais apie saugų elgesį.
6 –asis žingsnis. Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. **7-asis žingsnis.** Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai	Taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir panašiai (toliau-pan.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, saldainius ir pan.). Jaučia, kada sušilo arba sušalo. Savarankiškai apsirengia arba nusirengia, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę, juos pasidžiauna. Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. Žino, kaip elgtis atsitikus nelaimei (kreiptis pagalbos į policiją, gaisrinę, ligoninę).	Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, aptarti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais, mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą. Organizuoti įvairių kūrybinių darbelių (piešinių, inscenizacijų ir t. t.) kūrimą, jais skatinti pasirinkti sveikus produktus ir patiekalus. Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabužiais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauti. Rodyti ir pratinti švariai plautis rankas. Priminti, kad reikia taupyti vandenį, paaiškinti, kodėl, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kiek reikia, kad muilas nusiplautų. Skatinti nagrinėti ir daryti išvadas, kaip maitintis yra sveika, o kaip ne. Aiškintis, kokia apranga ir avalynė kokiam orui skirta, kad tinkamai rengdamiesi ir avėdami geriau jaučiasi (nesukaista, nesušąla, nesušlampa), laisviau elgiasi (gali braidyti po balas, pusnis, bėgioti, čiuožinėti) ir išvengia ligų. Pratinti savarankiškai, niekieno neraginamiems susitvarkyti savo veiklos,

vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.		žaidimų vietas, grupę. Aptarti, kaip svarbu yra rūpintis vieniems kitais ir padėti, ištikus nelaimei (kilus gaisrui, įlūžus ant ledo, įkritus į vandens telkinį ir t. t.). Modeliuoti vaiko saugumui ir gyvybei pavojingas situacijas, drauge su vaikais svarstyti, kaip dera, o kaip nedera elgtis vienu ar kitu atveju. Pastiprinti vaikų pastangas vaikščioti grakščiai, sėdėti nesikūprinant, stovėti pasitempus.
2. Fizinis aktyvumas		
Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.		
Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**

1 –asis žingsnis. Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.	Tyrinėja ir išbando įvairias kliūtis (lipimą laiptais, šliaužimą po stalu, kėde ir pan.), laiko žaislą, žaidžia su įvairaus dydžio kamuoliukais. Žaidžia kvietimo, naujų žaislų išbandymų žaidimus (liečia, gniaužo, purto ir pan.).	Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt. Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, žaislais.
2 –asis žingsnis. Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčias, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gaudo kamuolį.	Vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, keičia kryptį, lipa kelių pakopų laiptais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės. Sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygeles po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. Glamžo popieriaus lapą, gamina kamuoliuką. Lipdo iš minkšto plastilino, ploja rankomis, ridena, mėto, gaudo kamuolį. Eina pirmyn, atgal, į šoną, šokinėja. Savarankiškai atsitupia ir atsistoja. Lenda per kliūtis, spiria, meta, ridena kamuolį. Dalyvauja kūno kultūros veiklose mėgdžioja suaugusiojo judesius. Atlieka judrius, kūno dalis bei orientaciją lavinančius judesius	Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą. Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Siūlyti statyti bokštelį, užsukti ir atsukti dangtelius. Pasiūlyti iš popieriaus lapų daryti kamuoliukus, iš plastilino lipdyti „Blynelius“, „Virveles“.

	(eina, bėga, neša, siekia, meta, stumia, stovi, sustingsta ir pan.). Išbando sportinį inventorių (pvz.: įvairius kamuolius, lankus, orientyrus, grindų kopėtėles ir pan.).	
3 –asis žingsnis. Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mėto, gaudo kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	Vaikas stovi ant vienos kojos, po to pakeičia koją. Vaikšto, bėgioja aplink daiktą, gulintį ant grindų, jo neužkliudydamas. Vaikšto imituodamas gyvūnus. Laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. Meta daiktus į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Ridendamas ar mesdamas kamuolį, taiko į kėglius, išdėliotus ant žemės, vartelius. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius, sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą), ant siūlo, raištelių suveria daiktus. Vaikas gaudo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tolstant. Apeina, peržengia kliūtis, užlipa, nušoka nuo laiptelio. Atsispirdamas abiem kojom pašoka nuo žemės. Įkerpa žirklėmis popieriaus kraštą. Domisi nesudėtingomis vėrimo, kirpimo, lankstymo užduotimis.	Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų. Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Sudaryti sąlygas vaikams laipioti kopėtėlėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, parodyti. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Pasiūlyti pieštuku ar piršteliu vedžioti labirintą. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. Kartu su vaikais pasidaryti vėrinį, verti, sagas, karoliukus ir t. t. Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai. Mokyti žirklėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį.
4 –asis žingsnis. Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis.	Išbando įvairias kūno padėtis, vikrumą, ištvermę, rankų, kojų judėjimo galimybes. Žaisdamas juda įvairiais būdais: vaikšto kaip gandras, šokinėja kaip varlytė, įvairiu greičiu	Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų, keturiomis. Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais, paspirtukais. Paprašyti surinkti

Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.	mina „dviratį“, suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, šokinėja viena koja, stovėdamas stiebiasi, atsistoja ant kulnų, laipioja laiptais aukštyn ir žemyn. Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas figūras, iš plastilino, tešlos, modelino lipdo įvairius daiktus, kerpa žirklėmis, paveikslėlius klijuoja ant popieriaus, glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus, išveria batų raištelius ir iš naujo suveria, atsega ir užsega sagas, paprašytas surenka pagaliukus po vieną ir įdeda į dėžutę, kaišioja pagaliukus. Vieną ant kito sudėlioja 8–10 kubų bokštus. Piršteliu ar pieštuku vedžioja labirintą, žaidžia pirštukų žaidimus su pupomis, grikiais, kitomis kruopomis, žnyplėmis, pincetu perdeda įvairaus dydžio karoliukus iš vieno indo į kitą. Lipdo gniūžtes, mėto. Taisyklingai laiko pieštuką. Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį ir meta atgal. Vaikšto gimnastikos suoleliu. Mojuoja rankomis, kelia aukštai kojas.	pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę. Sudaryti vaikui sąlygas minkyti tešlą, lipdyti iš molio, vaško, modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. Žaisti su vaiku pirštukų žaidimus. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pupomis, grikiais ir pan. Pasiūlyti įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus.
5 –asis žingsnis. Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas,	Eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos, užlipa ant paaukštinimo ir nušoka ant žemės, meta kamuolį, gniūžtę į taikinį, mėto kamuolį vienas kitam ir gaudo, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna, laipioja kopėtėlėmis, bokšteliais, dalyvauja bėgimo	Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, rankomis; atmušinėtų kamuolį, mestų į viršų; ėjimą keistų bėgimu. Sugalvoti maršrutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlipti suolą, pralįsti po kėde ir t. t. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones:

bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrengimais. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, sega sagas). Meta kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	estafetėse, žaidžia įvairius šuolių žaidimus, šokinėja per šokdynę, lanką. Piešia, rašo pieštuku, bando piešti statinius, gyvūnėlius, pieštuką laiko taisyklingai, piešia įvairias linijas, apveda stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką, žaidžia su pipete, ant siūlo veria sagas, rutuliukus, karolius. Apsirengia ir nusirengia, riša kilpas, pina kasą iš siūlų, veja virveles, dėžutes apsagsto skalbinių segtukais. Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitinius ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, juda vingiais, šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, šokinėja ant vienos kojos. Veria ant virvelės: sagas, didesnius karoliukus, mėto kamuolį iš įvairių padėčių.	kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas. Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, lanką. Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką; po truputį duoti sudėtingesnes užduotis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipete. Parinkti įvairių priemonių (sagų, rutuliukų, karolių), kad vaikas galėtų verti ant siūlo. Duoti vaikui krepšį su skalbinių segtukais, (pvz., paimti segtuką trimis pirštais, prisegti, atsegti). Pasiūlyti lipdyti iš molio, modelino ir pan.
6 –asis žingsnis. Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia	Dalyvauja estafetėse juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais, žaisdamas bėgioja pristatomuoju ir pakaitiniu žingsniu, įkalnėn, nuokalnėn, žaidžia sportinius žaidimus, varžosi tarpusavyje, žaidžia komandinius žaidimus. Savarankiškai įveria siūlą, taisyklingai naudojasi žirklėmis, kerpa įvairias formas, daro kutus. Bėga ilgesnius atstumus, eina ratu, iš rato sueina į linijas, iš linijų sueina į ratą. Vaikšto atbulomis, šonu. Rankos ir pirštų judesiais viską atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. žaidžia judriuosius	Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Parūpinti priemonių, tinkančių konkretiems sportiniams žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdų, salės riedulio vartų). Organizuoti sportinius žaidimus, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje. Pamokyti daryti kutus, velti vilną, skatinti lipdyti iš molio, modelino, ir pan. Skatinti žaisti jiems patinkančius judriuosius komandinius žaidimus. Smulkiosios motorikos judesius lavinti piešiant, rašant, dėliojant dėliones, karpant, lipdant, konstruojant, pinant,

komandomis, derindami veiksmus. **7-asis žingsnis.** Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.	žaidimus.	siuvant, veliant, rišant kaspinus, raištelius ir t.t. Skatinti dirbti prasmingus buities ir lauko darbus
3. Emocijų suvokimas ir raiška		
Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 –asis žingsnis. Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų	Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greta, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinėja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo raminamas greitai nurimsta. Atsiskyręs liūdi, verkia, vėl susitikęs – džiaugiasi, nori būti, leidžiasi jo	Stengtis suprasti emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai vaikas yra liūdnas, piktas. Pasirūpinti, kad jis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti vaiką ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti , kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį

emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	raminamas. Krykštauja, kai suaugusieji su juo žaidžia. Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti. Išdarinėja grimasas žvelgdamas į veidrodį. Skatinamas pabendrauti su kitu vaiku.	įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesį keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą. Paguldyti, pasodinti vaiką šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti pabendrauti.
2 –asis žingsnis. Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau įžvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir panašiai. Meta žaislą ant grindų ir, jeigu suaugęs šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų. Paklaustas „Kuris verkia?" vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu vaiku, paklaustas „Kuris juokiasi?", rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto. Išreiškia savo nuotaiką emocijomis. Parodo nepasitenkinimą, liūdesį, džiaugsmą. Atpažįsta draugo emocijas.	Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Žaisti žaidimus, kuriuose žaislai skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
3 –asis žingsnis. Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto,	Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!" Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia pagalbos. Vartoja emocijų žodžius: piktas, liūdnas ir pan. Pastebi kitų žmonių emocijas. Atsisveikina ir pasisveikina. Atkartoja	Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų. Vartyti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles". Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia –

jei kitas nuliūdęs).	suaugusiųjų veiksmus žaidime. Bendraudamas su draugais mokosi suprasti draugo ketinimus ir iškilusias problemas.	paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Užsidengti veidą ir atsidengti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką.
4 –asis žingsnis. Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).	Stovėdamas prieš veidrodį, paprašytas nutaiso linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką. Pavadina pagrindines emocijas. Žaidžia žaidimus, skatinančius tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Pradeda suprasti, kad draugo ir jo emocijos gali skirtis. Žiūri, varto knygeles apie jausmus.	Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Vartyti knygeles apie jausmus ir jų išraišką. Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą. Paskatinti vaikus išreikšti įvairius jausmus.
5 –asis žingsnis. Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.	Kalba apie jausmus su kitais, pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia. Tariasi su draugu žaisti žaislu paeiliui. Emocijas reiškia piešdamas, žaisdama, parodydamas jausmų paveikslėlius. Gamina atvirukus draugams ir savo šeimos nariams įvairiomis progomis. Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikas skatinamas atpažinti ir išreikšti savo ir draugo jausmus. Pasako savo jausmus kilusius iš tam tikros situacijos, kalbasi su draugais apie savo ar draugo kilusius jausmus (kodėl pyksta, kodėl verkia).	Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti piešiant. Paskatinti vaikus įvardinti jausmus, kilusius skirtingose situacijose.

6 –asis žingsnis. Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas. **7-asis žingsnis.** Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais bei jų raiška. Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).	Pasako, kada buvo linksmas, liūdnas ar piktas. Rūšiuoja, lygina paveikslėlius pagal emocines būsenas. Suaugusįjį informuoja, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos. Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Gamina veidukus su nuotaikų simboliais.	Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Paskatinti kalbėti apie tai kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti suaugusiajam apie konfliktą. Sudaromos galimybės vaikams pokalbio, žaidimo ar kitos veiklos metu apibūdinti save, palyginti save su kitais. Vaikai drąsinami klausinėti, tyrinėti, klausti, prašyti pamokyti, parodyti, paskolinti reikiamų priemonių ar pan.. Vaikai mokosi priimti ir pasinaudoti pagalba. Siūloma užsiimti tokiomis veiklomis, kurios įtrauktų, skatintų susikaupti, nesiblaškyti, baigti pradėtą darbą.
4. Savireguliacija ir savikontrolė		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.		
Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**

1 –asis žingsnis. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.	Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. Žaidžia su spalvingais, skambančiais žaislais. Įprastoje aplinkoje užmiega vienas. Nustoja verkti, kai suaugęs paima ant rankų ir priglaudžia. Kai suaugusysis kalba linksmai, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis. Pripranta prie dienos režimo.	Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. Parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų. Kiekvieną kartą vaikui sunerimus reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. Mokytis atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...). Džiuginti mažylį, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus.
2 –asis žingsnis. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiraminimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką.	Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. Domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje.	Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus pravirkti neskubėti raminti). Padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą.
3 – asis žingsnis. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo	Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Džiaugiasi, kai leidžiama pačiam vaikui	Laikytis dienos ritmo, taikyti vaikams priimtinus nusiraminimo būdus. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Paaiškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Įrengti grupėje nusiraminimo, gerų emocijų kampelį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje

		veikloje, kurioje jis jau sugeba
elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą. Neskaudžiai užsigavęs bando sulaikyti ašaras, jei suaugęs šypsosi ir ramina. Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Vaikas žaisdamas su lėlėmis, ar kitais žaislais, mokomas parodyti daugiau emocijų ir jausmų raiškos būdų. Suaugusiojo paprašytas priima kitą vaiką į žaidimą. Atiduoda žaislą suaugusiajam pasakius, kad žaislas ne tavo. Stengiasi atsižvelgti į suaugusiojo prašymą ir nepažeisti susitarimo. Atsisako bendros veiklos, jeigu jam nepatinka. Gestais, mimika, judesiais išreiškia savo norus ir jausmus.	priimti sprendimą. Padrąsinti vaikus reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant su lėlėmis, ar kitais žaislais parodyti daugiau, nei vaikas vartoja, emocijų ir jausmų raiškos būdų. Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų.
4 – asis žingsnis. Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, reaguoja suaugusiojo komentarus. Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje	Kalba apie tai, kas jį įskaudino, ieško suaugusiojo pagalbos, kai nežino išeities iš sudėtingos situacijos. Bando tartis dėl norimo žaislo. Žaidžia vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose prisiima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Žaidžia žaidimus, skatinančius kontroliuoti emocijų raišką. Įvardina tinkamus emocijų raiškos būdus. Priminus ir padedant susitvarko žaislus su kuriais žaidė. Kreipiasi į suaugusįjį,	Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su suaugusiu, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą suaugusiam

numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių.	norėdamas pasitikslinti taisyklių pažeidimo	
Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	pasekmes. Stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių. Aptaria gerus ir blogus poelgius.	
–asis žingsnis. Nusiramina, atsipalaiduoja, pabuvęs vienas, bendraudamas su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais/gestais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Pavargęs ar nusiminęs eina pažaisti, pasėdėti vienas. Tariasi su draugu žaisti žaislu paeiliui, siūlydamas savo žaislą kitam. Stengiasi pats spręsti problemas ir nesutarimus, ieškodamas taikių išeičių. Sutvarko žaidimų vietą po žaidimo. Pasako suaugusiajam apie kito vaiko elgesį ir stebėdamas jo reakciją, susidaro nuomonę apie priimtiną elgesį grupėje. Bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius. Jausmus išreiškia mimika, o ne veiksmais. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles, skatina kitus jų laikytis.	Įkurti grupėje ramybės erdves su minkštais žaislais. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas. Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba konkrečiose konfliktinėse situacijose. Pastebėti vaiko pastangas, laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti vaiką, padrasinti.
6 –asis žingsnis. Pats taiko įvairesnius nusiraminimo, atsipalaidavimo būdus. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo	Susipažįsta su įvairesniais nusiraminimo, atsipalaidavimo būdais. Žaisdamas žaidimus, susivaldo, neužgauna kitų. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga. Žaidžia bendrus žaidimus, laikosi žaidimo taisyklių, veikia šalia kitų atsargiai, netrukdydamas, gerbdamas jų privatumą.	Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausant, su juo žaidžiant. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. Kurti situacijas, siūlyti pratimus, skirtus atsipalaiduoti (kvėpavimas, mankšta, piešimas ir kt.), patyrus stiprių išgyvenimų. Kurti įvairias situacijas, kuriose vaikai eksperimentuoja ir mokosi tinkamai parodyti savo emocijas ir nuotaikas.

pakeitimus. **7-asis žingsnis.** Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinus emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose. Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis.		
5. Savivoka ir savigarba		
Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.		
Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Pradeda jausti savo kūno buvimą apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.	Žaidžia savo rankytėmis (suneria, viena liečia kitą), susitelkdamas patiriamiems pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi, tiesia rankas.	Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus. Žaisti žaidinimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis. Žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus.
2 –asis žingsnis. Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose	Skiria save nuotraukose, parodo savo šeimos narius: mamą, tėtį, sesę, brolį ir kitus. Geba atpažinti ir parodyti grupės draugus. Stebi	Žaisti su vaiku žaidinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis, stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Vaiko

nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, paprašytas parodo	save veidrodyje. Sulaikius bėgantį, veržiasi iš	protestą suprasti kaip jo poreikių ir norų išraišką,
kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.	rankų, įnirtingai reiškia protestą. Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Džiaugiasi, kai jam paplojama, jis pagiriamas.	o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų). Padėti vaikui išsiaiškinti kas jam patinka ir kas nepatinka. Vaikui skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.
3 –asis žingsnis. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, parodo 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo daiktus. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako/rodo „čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos. Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. Parodo žmogaus kūno dalis. Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą. Nori, kad jo darbelis būtų matomas.	Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą / vardą gestą. Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą / vardą gestą ir lytį. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai matytų. Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti.
4 –asis žingsnis. Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė	Pasako kiek jam metų, koks vardas, kas jis yra, kas patinka. Žaidžia bendravimo žaidimus. Bando įsiminti draugų vardus. Pasakoja, ką veikė savaitgaliais, švenčių dienomis, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Pasako, kad turi daug draugų, kad suaugusysis yra jo draugas.	Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Paskatinti vaikus kalbėti apie tai, ko suaugęs nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus. Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti,

darželyje ir kt.). Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.		kas atsitiko? Kodėl? Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje.
5 –asis žingsnis. Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.	Parodo save nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kas bus užaugęs. Pasakoja, ką veikia namuose su mama, tėčiu, ar kitais artimaisiais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes jį pagyrė. Skatinamas atsiprašo nuskriausto draugo.	Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje.Kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes. Turėti vaiko šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus. Įžeidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti. Kreiptis į vaiką pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.
6 –asis žingsnis. Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir	Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia. Pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę. Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia suaugusįjį pavadinęs mama, tėčiu. Pasako savo, vardą, pavardę, kiek jam metų, savo šeimos narių vardus, kur gyvena. Nusako savo fizines savybes (mėlynos akys, ilgi plaukai). Žiūrinėja savo šeimos nuotraukas. Domisi šventėmis ir jose dalyvauja. Stengiasi	Paskatinti pasakoti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“). Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, tyrinėjimams. Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Skatinti pokalbius apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę,

elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo	dalyvauti įvairiose veiklose, kuriose atskleidžia gerąsias savo savybes. Apie tai ką nuveikė, pasakoja draugams ir	Tėvynę. Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis jų priežastis. Vaikai skatinami
ir nepalankumo jam ženklus (kvietimą žaisti kartu ir kt.). **7-asis žingsnis.** Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Supranta savo augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam (kalbančiam kita kalba, kitokios išvaizdos vaikui ir kt.).	suaugusiems, džiaugiasi ir rodo ką padarė. Iš veido išraiškos, pozos, supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu.	dalytis nuomonėmis, kuo ypatinga Lietuvos gamta. . Vaikams sudaromos galimybės susipažinti su valstybės simboliais, jos istorija, kalba, tautos papročiais, tradicijomis vaikai susipažįsta stebėdami, dalyvaudami valstybinėse šventėse, kultūriniuose projektuose ugdymo įstaigoje ir pan. Vaikai skatinami dalytis savo patirtimi, žiniomis apie kitas šalis, jų gyventojus, papročius; aptarti, kuo panašūs ir kuo skiriasi įvairių tautų papročiai, tradicijos.
6. Santykiai su suaugusiaisiais		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.		
Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau	Džiaugiasi pamatęs jau pažįstamą suaugusįjį, bet vis tiesia atsisveikindamas rankas į tėvus,	Padėti vaikui pajusti prieraišumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo, t. y.: palaikyti akių

padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam	nuolat atsisuka ieškodamas tėvų, dažnai pravirksta. Nešiojamas, nuolat kalbinamas greit nurimsta, įsitraukia į veiklą, žaidimus, susidomi rodomais žaislais.	kontaktą su vaiku, jam nusišypsoti, jį paglostyti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, parūpinti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, sužinoti iš tėvų ir
kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.	Kai kalbina pažįstamas suaugęs, jis šypsosi, džiaugsmingai juda, ropoja, eina prie jo. Nepasitiki nepažįstamais suaugusiais.	taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko raminimo būdus. Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypseną, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena. Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia rankas), pažaisti (duoda žaisliuką, veda prie žaislų) ir kt.
2 – asis žingsnis. Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prieraišumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos	Verkia ar sunerimsta atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau raminamas, susidomi kitais vaikais ir žaidimais. Patinka žaisti su suaugusiuoju, žaisdamas stebi ir mėgdžioja jo veiksmus, laukia pritarimo. Atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Vykdo vieno žingsnio nurodymus (atneša nurodytą daiktą). Nejaukiai jaučiasi naujoje aplinkoje, traukiasi nuo naujų, nematytų žaislų, išsigąsta pamatęs nepatrauklų personažą.	Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą. Pastebėti, kada vaikui reikia suaugusiojo dėmesio, ir padrąsinti, paskatinti jį. Stengtis, kad bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Raiškia, pritariančia ar nepritariančia veido mimika reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius. Pirmiausia parodyti vaikams naują aplinką, joje

aplinkos, neįprastų žaislų.		pažaisti ką nors smagaus, malonaus. Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisti kartu. Tik po to skatinti vaikus su
		nauju žaislu žaisti savarankiškai.
3 –asis žingsnis. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius/gestus. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai suaugusysis yra šalia jo arba matomas netoliese.	Kai artimieji atsisveikina ir išeina, stengiasi išlikti ramus. Būdamas kieme nuolat stebi kur yra suaugusysis ir kiti vaikai. Žaidimuose mėgdžioja suaugusiojo veiksmus. Nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu. Dažnai kartoja „aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprengiamas, bando tai padaryti pats. Mėgsta drauge su suaugusiu žaisti, vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir pan. Apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, ramiai jaučiasi, kai šalia yra pažįstamas suaugęs žmogus.	Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, daiktų pakaitalų naudojimą, persikūnijimą, tapimą kuo nors. Kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juo būdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų: „Ką pirmiau valgysi – sriubą ar mėsytę?“; pasiūlyti išspręsti problemą: „Dabar aš dėsiu žaislus į dėžutę. O kas man juos padavinės?“. Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą. Į grupę retsykiais pasikviesti svečių, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.
4 –asis žingsnis. Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų.	Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats bėga į grupę, dairosi ką ir su kuo žaisti.	Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos

Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės darbuotojais, supranta jų jausmus. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju.	Seka suaugusiųjų pavyzdžiu, iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais. Stengiasi laikytis nustatytos tvarkos, kontroliuoti savo elgesį, priimti suaugusiųjų pagalbą, pasiūlymus. Bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar	fotografijas vaiko akių lygyje. Organizuoti šeimos dienas. Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje. Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykdė, padėti
Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai suaugęs yra šalia jo arba matomas netoliese.	įstaigos kieme, kai suaugęs yra netoliese. Rodo pasitikėjimą grupės darbuotojais.	rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.
5 –asis žingsnis. Rodo, prašo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.	Žaidimų metu imituoja suaugusiųjų darbus. Susipažįsta su ugdymo įstaigoje dirbančiais žmonėmis, jų veikla. Stengiasi įtraukti suaugusįjį į savo žaidimus, veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Supranta bendravimo su aplinkiniais elgesio taisykles, nors gali ir pasipriešinti. Noriai klausosi suaugusiojo pasakojimų. Į grupę atėjusiems svečiams pasako savo vardą, amžių, aprodo savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus.	Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su artimaisiais. Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.
6 –asis žingsnis. Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiaisiais. Stengiasi laikytis dienotvarkės ir elgesio	Išsako suaugusiems savo rūpesčius ir džiaugsmus. Kartu su jais aptaria elgesio grupėje taisykles. Žino bendravimo taisykles ir galimus	Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo

taisyklių, susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiškai. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Supranta, kad negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo.	pavojus, susitikus nepažįstamus žmones. Pasako, ką darytų, kur kreiptųsi nutikus nelaimei. Dalyvauja susitikimuose su įvairių tarnybų, profesijų žmonėmis.	nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Išklausyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiais ir pasvarstyti, kaip
Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei. **7-asis žingsnis.** Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiaisiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.		kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis. Vaikai stebi suaugusiųjų gyvenimą, jų veiklą, įvardija, ką svarbaus ir naudingo jie veikia, imituoja jų profesinį ir kitokį elgesį. Stengiasi suprasti, kokiais atvejais (kai susižeidei ar ką nors skauda, kai blogai jautiesi ar nežinai, ką daryti ir pan.) ir kokios pagalbos galima tikėtis iš suaugusiųjų (ypač tų, kuriais pasitiki). Su vaikais aptariama, kad šeimų gali būti įvairių.
7. Santykiai su bendraamžiais		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.		
Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis.	Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando	Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių

Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Jei kas pravirksta - verkia ir jis, šypsosi - kai kitas juokiasi.	pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.
2 –asis žingsnis. Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali	Atsistojęs prieš kitą vaiką nusišypso. Mėgdžioja draugų judesius, veiksmus: kažką paima, meta, atima it kt. Supranta, kas yra gerai ir kas blogai. Ramiai žaidžia greta	Paskatinti vaikus žaisti greta. Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems.
duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad suaugusiojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti iš kito žaislą, kai šis jam neatiduoda.	Skatinti pažaisti greta, kol suaugęs žmogus yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.
3 –asis žingsnis. Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.	Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. Žaisdamas kalbina kitus vaikus, atsiliepia į kvietimą bendrauti, kartoja jų veiksmus. Audringai reiškia savo teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku.	Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus.
4 –asis žingsnis. Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi	Supranta kito norą žaisti. Paklūsta taisyklei palaukti savo eilės. Prašo norimo žaislo, tariasi dėl jo ir žaidžia juo kartu. Noriai keičiasi atsineštais iš namų žaislais. Priminus elgesio taisykles, paaiškinami tinkami ir netinkami veiksmai draugo atžvilgiu. Paaiškina pasekmes.	Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti susitarimus ar kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu. Komentuoti priimtinus ir nepriimtinus vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą

dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Turi vieną ar kelis nuolatinius žaidimų draugus, su jais pykstasi ir lengvai taikosi.	pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.
5 –asis žingsnis.	Pats sugalvoja žaidimą, kuria savo taisykles,	Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į
Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas savo sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	domisi draugų pomėgiais ir pakviečia kartu žaisti. Palaiko draugo fantazavimą. Stengiasi susidraugauti su kitu, palaikyti draugystę, užjausti, dalintis žaislu ir priemonėmis. Siūlo pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Bando išspręsti nesudėtingus konfliktus sudėtingesniais atvejais kreipiasi į suaugusįjį ieškodamas išeičių. Žaidžia su vienu draugu arba keliais, kurį laiką nesikeičiančiais žaidimų draugais.	žaidimus, išsiaiškinti to priežastis ir padėti įsitraukti į žaidimus. Siūlyti įvairios veiklos, turtinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje. Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.
6 –asis žingsnis. Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais	Atsinešęs žaislų į grupę, leidžia pažaisti draugams kartu. Bando valdyti savo norus ir elgesį. Bendrauja ir bendradarbiauja su kitais vaikais, noriai veikia ką nors drauge, siekiant bendro tikslo. Pasakoja apie draugus. Domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja.	Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų įspūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus. Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas

vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas	Mokosi numatyti elgesio pasekmes. Su suaugusiojo pagalba mokosi surasti tinkamą situacijos sprendimą. Paaiškina savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Žaidžia vaidmeninius, kūrybinius, statybinius žaidimus, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariasi dėl vietos, vaidmenų, išklauso draugų	blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis. Pasiūlyti veiklų, kuriose reikėtų ką nors daryti drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę. Vaikai drąsinami draugiškai sutikti naujai į grupę atėjusius vaikus, padėti jiems adaptuotis grupėje, įtraukti į žaidimą. Įvairių veiklų metu vaikai
ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku. **7-asis žingsnis.** Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalijasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). Supranta savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus,išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.	norų, siūlymų, dalinasi žaislais. Vaidina, fantazuoja drauge su kitais, reikšdami savo įspūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį. Stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės draugais. Pasako, kuris vaikas yra jo draugas.	skatinami dalytis įspūdžiais, reikšti savo nuomones, požiūrius, vertinimus. Kuriamos situacijos ar užduotys, kurias atlikdami vaikai turi galimybę suvokti, kad jų norai, poreikiai, interesai gali būti skirtingi, tačiau visi yra vertingi ir turi teisę egzistuoti. Vaikai skatinami ieškoti išeities, spręsti problemines ar konfliktines situacijas. Žaisdami, atlikdami bendras užduotis, vaikai mokosi dalytis priemonėmis, žaislais,taip pat patirtimi, sumanymais, mokosi vieni iš kitų. Vaikai drąsinami galvoti ir kalbėti apie savo emocijas, jausmus, kurių kyla žaidžiant, veikiant kartu su kitais.
8. Sakytinė kalba / gestų kalba		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį sakytine arba gestų kalba.		

Esminis gebėjimas. Sakytine arba gestų kalba bendrauja su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Susipažįsta su artimiausios aplinkos	Gestais parodo, supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo	Kalbėti su vaiku apie tai, kas tuo metu daroma / bus daroma: keičiamos sauskelnės, maitinamas,
garsais. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais / rodomais gestais, vaizdais. Susipažįsta su savo ir artimųjų vardais, artimiausios aplinkos daiktų pavadinimais. **Kalbėjimas.** Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: gestikuliuoja čiauška, kartais kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus / gestus ir judesius. Vartoja kelis garsus objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu.	mimika (nukreipia akis, sukiojasi), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi). Įsiklauso į įvairius garsus / stebi vaizdus supančioje aplinkoje. Mėgdžioja, kartoja tariamus garsus / rodomus gestus. Čiauška garsų junginius. Čiauška garsų junginius, mėgdžioja lūpų judesius, suaugusiojo mimikas / gestus. Vaikas judesiu ir mimika išreiškia savo norus (kelia rankas į viršų, laukdamas, kad jį pakels, rodo viso gero).	guldomas miegoti. Grupės aplinka papildoma naujais daiktais, žaislais, jie vaikui nuolat įvardijami. Skatinti vaiką mėgdžioti, įvairius lūpų judesius, suaugusiojo mimikas / gestus, tarti įvairius garsus.
2 –asis žingsnis. **Klausymas.** Klausosi, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius. Susipažįsta su veiksmų pavadinimais. **Kalbėjimas.** Mėgdžiojimu, veiksmais, mimika dalyvauja paprastuose žaidimuose. Kalba (garsažodžiais, žodžiais/gestais) apie tai ką mato, kas atsitiko ir ko nori.	Mimika, gestais, trumpais žodeliais reaguoja į suaugusiojo prašymus. Mimika, gestais, reaguoja į vaikų kalbą. Kūno judesiais, mimika, gestais, garsais, garsažodžiais parodo artimiausios aplinkos objektus, reiškinius. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Mėgdžioja, bando tarti atskirus garsus, Garsažodžius / parodyti gestus, judesius, veiksmais, mimika ir dalyvauja paprastuose žaidimuose.	Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius. Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaiko klausinėjimą. Pastebėti kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ką bando išreikšti. Paskatinti vaiką kalbėti padedant pasakyti žodžius / gestus. Žaisti su vaikais žaidimus kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, ploti, šokti.

	Stebi, domisi ką mato ir parodo arba pagal savo galimybes pavadina objektus, reiškinius ir veiksmus.	
3 –asis žingsnis. **Klausymas.** Klausosi naujų žodžių / stebi naujus gestus. Reaguoja ir vykdo kelis vienas paskui kitą	Stengiasi savarankiškai pavadinti objektus, reiškinius, veiksmus, daiktų požymius. Išklauso, supranta ir vykdo vienas paskui kitą sekančius suaugusiojo prašymus. reaguoja į	Pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, veiksmus siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus. Skatinti vaiką nuolat
sekančius prašymus. **Kalbėjimas.** Kalba garsažodžiais, žodžiais, gestais. Pradeda mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako / rodo „ačiū“, „ate“. Domisi aplinkos objektais, įvykiais, kalba apie juos. Vienu žodžiu / gestu atsako į elementarius klausimus.	kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. Vaikas mokomas žodžiu / gestu atsakyti į klausimą „kas?“. Stengiasi vartoti mandagumo žodelius. Žinomus daiktus, žaislus, drabužius, gyvūnus, maistą, veiksmus pavadina ir parodo paveikslėlyje.	pasakoti apie save, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta, apie savo rūpesčius, šeimos narius. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais / gestais.
4 –asis žingsnis. **Klausymas.** Pradeda suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. **Kalbėjimas.** Kalba apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, ką sužinojo. Taisyklingai taria kai kuriuos gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Paveikslėlių pagalba sudeda pasakos eigą ir pasakoja atsakydamas į klausimus.	Atkreipia dėmesį į kalbančiuosius, parodo, kad suprato ką jam sako suaugęs arba kitas vaikas. Prašomas kalba apie dabartinę ir buvusią veiklą. Klausiamas pasakoja apie dabartinę ir buvusią veiklą. Taisyklingai taria daugelį kalbos garsų. Domisi pasakomis, bando pasakoti atsakydamas į suaugusiojo klausimus, paveikslėlių pagalba sudeda pasakos eigą. Bendraudamas su suaugusiaisiais, vartoja elementarius mandagumo žodžius.	Skatinti vaiką kalbėtis su draugais, vartojant naujus žodžius / gestus. Su vaiku kalbėti taisyklingai. Džiaugtis kiekvienu vaiko taisyklingai ištartu kalbos garsu, žodžiu, naujai išmoktu gestu. Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose bendrauti su draugais. Bendraujant su suaugusiais vartoti elementarius mandagumo žodžius / gestus. Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius / gestus.

5 –asis žingsnis. **Klausymas.** Klausosi / stebi trumpas pasakas ir istorijas apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius. **Kalbėjimas.** Kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, elementariai pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę. Vartoja keletą	Klausydamas / stebėdamas pasakas su suaugusiojo pagalba išsiaiškina vartojamų žodžių / gestų prasmę. Kalba apie tai, ką galvoja, ką veikia. Varto knygeles, „skaito" knygelių paveikslėlius. Mokosi atakyti į klausimus trumpu sakiniu. Žino dažniausiai vartojamas apibendrinančias sąvokas. Pasakoja pagal paveikslėlių serijas.	Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus ispūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį naujais terminais. Sužinojus naują žodį / gestą, skatinti išsakyti savo įspūdžius. Skatinti vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykių
apibendrinančių sąvokų. Kalba 2-3 žodžių/ gestų sakiniais. Kalboje vartoja daiktavardžius, veiksmažodžius ir kt. Žino pirmą raidę jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose.	Vartoja daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius.	aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką tada jautei ir t.t.

6 –asis žingsnis. Klausymas. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. **Kalbėjimas.** Kalba apie aplinką, gamtos reiškinius ir kt. įvardydamas įvairias daiktų savybes. Kalba sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Moka atsakyti į suaugusiųjų užduodamus klausimus. **7-asis žingsnis.** **Klausymas.** Nepertraukdamas stebi / klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Žiūri laidas vaikams. Išklauso / stebi ir supranta 3–4 dalių instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. **Kalbėjimas.** Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas,	Mėgdžioja pasakos personažus rodo įvairias grimasas, inscenizuoja pasakas. Mokosi naujų sąvokų ir jas vartoja kalboje. Atsako į klausimus ir pats mokosi juos užduoti. Stengiasi savarankiškai papasakoti apie jam nutikusius įvykius. Klausinėja apie tai ką pamatė. Stengiasi taisyklingai kalbėti, kalboje vartoja veiksmažodžius, daiktavardžius, būdvardžius ir kt. Taisyklingai taria daugumą kalbos garsų, juos jungia į skiemenis, žodžius ir sakinius.	Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti. Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti. Kurti kalbėjimo po vieną, klausinėjimo situacijas. Sudaryti galimybę stebėti/ klausytis sekamų pasakų, pažintinių literatūros tekstų. Skatinti pasakojant laikytis elementaraus plano: pradžia, dėstymas, pabaiga. Sudaryti kuo daugiau bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinius, nutikimus. Skatinti vaikus apie tai klausinėti kas jiems įdomu, nežinoma. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems sakytine arba gestų kalba.

pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina.		
9. Rašytinė kalba		
Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. **Skaitymas.** Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiaisiais. **Rašymas.** Stebi rašančiuosius, domisi	Varto knygeles, vaikiškus žurnalus, žiūri paveikslėlius, domisi kai knygeles varto kiti vaikai, suaugusieji, palankiai reaguoja į knygelių „skaitymą'', rodo teigiamas emocijas. Ima, domisi, apžiūri, išbando rašymo priemones, bando jomis manipuliuoti, braukia	Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygas: vartinėti, čiupinėti, žaisti. Kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje. Sudaryti situacijas, kuriose mažylis galėtų matyti kaip rašoma.

įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.	linijas.	
2 –asis žingsnis. **Skaitymas.** Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Domisi skaitomu tekstu. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. **Rašymas.** Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.	Domisi knygomis, ima, varto ir piršteliu rodo paveikslėlius. Pradeda atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam „paskaitytų“. Džiaugiasi atpažintais daiktais paveikslėliuose/iliustracijose. Ima į rankas įvairias rašymo priemones ir spontaniškai brauko popieriaus lape. Supažindinamas su daktiliniais ženklais ir atpažįsta keletą jų artimoje aplinkoje. Piešia ant smėlio, manų kruopų.	Leisti vaikui savarankiškai laikyti knygutę, skatinti savarankiškai versti lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę / gestų ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinėlių tekstą sieti su jo gyvenimu. Grupėje parūpinti popieriaus ir vaiko amžiui tinkamų rašiklių.
3 –asis žingsnis. **Skaitymas.**Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius. **Rašymas.** Įvairiomis rašymo priemonėmis kraiglioja vertikalias ir horizontalias linijas.	Vartydamas knygeles lygina išvaizdos skirtumus. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, apžiūri rašytinį tekstą, klausia kas parašyta, prašo papasakoti. Suranda parašytą savo vardą, atpažįsta parašytus draugų vardus. Atpažįsta dažnai sutinkamus simbolius grupėje, daiktus ir juos pavadina. Ima spalvas, pieštukus, flomasterius, kraiglioja vertikalias ir horizontalias linijas.	Pasakoti vaikui kelis kartus per dieną, parinktus trumpus tekstukus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai / gestai. Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Susieti vaizdą su konkrečiu daiktu. Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, daiktus aiškinti jų reikšmę. Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais.
4 –asis žingsnis. **Skaitymas.** Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Skaito knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides,	Imituoja skaitymą. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Komentuoja, suranda, lygina raides, simbolius, grafinius vaizdus ir naudojasi jais kitoje veikloje. Klausinėja kas parašyta kompiuteryje,	Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalus, knygas, bukletus ar skrajutes. Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė.“ Atsakymus užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti. Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir

simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje,	telefone ir bando „skaityti“. Atsako į	pan. Skatinti užrašyti savo vardą, pasirašinėti po
pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje veikloje. **Rašymas.** Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.) Keverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje veikloje.	klausimus apie tai, ką „perskaitė“. Savarankiškai daktiliuoja trumpus žodžius ir supranta jų reikšmę. Savarankiškai ir išradingai naudojasi pieštukais, spalvomis, flomasteriais. Kopijuoja raidžių ir skaičių elementus, piešia nesudėtingus simbolius, ornamentus ir daiktus. Savarankiškai parašo savo vardą.	dailės darbeliais ir kt. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.
5 –asis žingsnis. **Skaitymas.** Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. **Rašymas.** Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su	Pavadina daugumą aplinkos daiktų, pavadina paveikslėlius, knygeles, veikėjus. Įvardija aplinkoje ar užrašuose esančias raides. Atpažįsta ir savarankiškai daktiliuoja keletą žodžių pagal mokomas temas. Rašo sau. Aiškinasi matomų spausdintų žodžių prasmę. Domisi skaitomu tekstu įvardija veikėjus, komentuoja jų elgesį, įvardija bruožus. Nusako veikėjus, daiktų savybes. Apvedžioja trafaretus, kopijuoja raides, trumpus ir aiškius žodžius. Kuria sveikinimus ir pan. Rašo savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Pasirašo savo piešinius visu vardu. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis.	Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti žodžius, trumpus tekstus. Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. Skatinti vaiką įvairioje veikloje rašyti raides ir žodžius. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu.

elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.		
6 –asis žingsnis. **Skaitymas.** Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pažįsta parašytą žodį, kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. **Rašymas.** Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus. **7-asis žingsnis.** **Skaitymas.** Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.).	Varto pasirinktas knygas mėgstama tema. Atpažįsta, įvardina raides. Garsą susieja su raide, pavadina pirmą žodžio raidę. Perskaito užrašus aplinkoje. Tausoja ir saugo knygas. Aiškinasi nesuprantamus žodžius, daiktų pavadinimus. Tvarkingai ir teisingai laiko ir varto knygą. Skiria ir bando perskaityti reikšmingus ir išraiškingus žodžius. Kopijuoja reikiamas raides, žodžius, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. Žaidime naudoja raides, simbolius, užrašus. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja matomus žodžius.	Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais. Kartu su vaiku skaityti knygas. Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius. Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškabas. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kiltų poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius. Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu ir kt. Vaikams daug skaityti ir kalbėti apie knygas, raštą, informacijos perdavimo būdus. Palaikyti ir skatinti bet kokius vaikų bandymus skaityti. Sudaryti sąlygas aktyviai naudotis grafiniais simboliais (raidėmis, skaitmenimis, ženklais, simboliais) ir priemonėmis. Drąsinti rašyti, džiaugtis visais vaikų bandymais tai daryti. Pasiūlyti didelių popieriaus lapų, įvairių rašiklių, kreidelių ir kt.. Sudaryti galimybes

Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius,		rašyti grupėje (lentoje, ant stiklo ir pan.), dėlioti raides, žodžius iš sagų, pupų, karoliukų, pagaliukų ir t. t. Būnant lauke, ieškoti panašių į rašmenis formų
pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairiu šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir pan.). **Rašymas.** Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbeliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.		aplinkoje, išnaudoti visas progas mokytis rašyti (sniege, smėlyje, molyje ir kt.), dėlioti raides, žodžius iš įvairiausios gamtinės medžiagos. Išnaudoti vaiko domėjimąsi kompiuterinėmis technologijomis.
10. Aplinkos pažinimas.		

Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.		
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 –asis žingsnis. Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Stebi ir apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje. Reakcijas reiškia judesiais, mimikomis, garsais. Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus. Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pauostyti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus. Turi mėgstamą žaislą, daiktą. Atlieka įvairius mechaninius judesius.	Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, skirtingos tekstūros daiktų, su kuriais vaikas gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti. Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje. Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius). Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų.
2 –asis žingsnis. Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Atpažįsta įprastinę aplinką, orientuojasi joje, drąsiai juda, naudojasi įprastinais daiktais, stebi, atpažįsta, reaguoja į aplinką. Bando pavadinti\parodyti kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Tyrinėja, kaip daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės ir pan. Pamėgdžioja suaugusius: bando valgyti su įrankiais, šukuojasi, valosi dantis ir pan.	Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. Skatinti vaikus ir jiems padėti įvardinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Pratinti plautis rankas, naudotis dantų šepetuku, šukomis ir pan.
3 –asis žingsnis. Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų,	Įvardina vis daugiau įprastinės aplinkos daiktų. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir panašiai. Domisi augalais,	Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje. Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą, gyvūnėlį. Skatinti kalbėti apie taip ką

domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	atpažįsta dažnai matomus, juos uodžia, skina, apžiūrinėja. Skiria pagrindinius gamtinius reiškinius ir juos pavadina: lietus, saulė, sniegas, vėjas. Orientuojasi grupės, namų aplinkoje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą, parodo kiek metų. Domisi gyvūnais, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, rodo susidomėjimą naminiais augalais.	gyvūnėlis ėda, ko reikia augalui, kad jis augtų. Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą.
4 –asis žingsnis. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Atpažįsta, komentuoja, aiškinasi apie dažnai matomus gyvenamosios vietos objektus. Pasako miesto, kuriame gyvena pavadinimą. Prisistato vardu, žino pavardę, parodo metus pirštais arba pasako skaičių, išreiškia norus. Pasako, kur ir ką galima nupirkti. Tyrinėja, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant. Stebi ir atpažįsta gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Pastebi gyvūnų išskirtinius bruožus (kailį, uodegą, spalvą ir pan.). Stebi dienos orus, bando pasakyti metų laikų pavadinimus ir gamtos reiškinių pokyčius, kurie tuo metu vyksta.	Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaiškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant.
5 –asis žingsnis. Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas.	Pasakoja apie šeimą. Domisi tradicijomis, ruošiasi joms ir apie jas kalba. Bando pasakyti gimtojo miesto, gatvės	Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į šventės

Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip juos naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra).	pavadinimus. Stengiasi įvardinti pagrindinius gyvenvietės objektus: parduotuvė, mokykla ir pan. Intensyviai domisi skaitmeninėmis technologijomis ir bando jomis naudotis. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Mėgsta išvykas į gamtą, ūkį rodo susidomėjimą, stengiasi atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui ir kodėl reikia jas valgyti. Dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius. Klausinėja apie mėnulį, saulę, žvaigždes. Fantazuoja.	pasiruošimą visus vaikus, sudaryti jiems salygas dalyvauti. Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus, ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Sudaryti sąlygas stebėti žmonių, gyvūnų, paukščių pėdsakus gamtoje. Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), daržoves, vaisius, uogas įvairų maistą, aiškinti kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai.
6 –asis žingsnis. Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra	Išvardina ir įvardija giminaičius, pasakoja apie jų darbus ir veiklą, šeimos šventes. Pasako savo adresą. Pasako, kad šalis kurioje gyvena yra Lietuva, o jos sostinė – Vilnius. Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, žemėlapyje ieško jam žinomų miestų, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Įvardija žinomas profesijas. Noriai išbando senovinius daiktus (pvz.,	Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir mokykliniu autobusu. Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan. Siūlyti vaikams tyrinėti Lietuvos žemėlapį. Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. Švęsti tradicines šventes. Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti

profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pradeda jausti prieraišumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas. **7-asis žingsnis.** Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausius bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės; vandens telkinių augalai	lygina kočėlu, muša sviestą ir pan.). Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi. Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). Klausinėja apie dangaus kūnu. Pasako, kad saulė šviečia dieną, o mėnulis ir žvaigždės naktį. Pasako metų laikus, aiškina skirtumus tarp jų. Susipažįsta su atliekų rūšiavimu.	įvairius darbelius iš jų, mokyti jas rūšiuoti. Skatinti vaikus klausti, ieškoti informacijos ir dalytis patirtimi apie savo pažįstamus žmones, jų užsiėmimus, veiklą, kūrybinius darbus. Sudaryti galimybės žiūrėti ir aptarinėti (gretinti, lyginti, analizuoti) įvairius paveikslėlius, filmus, nuotraukas, knygas, kuriose vaizduojami įvairūs gamtos objektai (kalnai, jūros ir pan.). Mokyti atlikti elementarius gamtos stebėjimus, paprastus tyrimus, bandymus. Grupėje auginami įvairūs augalai, jais rūpinamasi, stebimas jų gyvenimo ciklas nuo sėjos iki žydėjimo. Palaikyti ir pastiprinti spontanišką vaikų norą stebėti ir interpretuoti (pasakoti, piešti, lipdyti, išreikšti judesiais, garsais ir kt.) pokyčius, vykstančius gamtoje, keičiantis metų laikams, orams. Suaugusiųjų padedami, vaikai randa informacijos šaltinius tenkinti savo interesams – sužinoti apie jiems nežinomus daiktus, reiškinius, objektus, įvykius (pvz., dinozaurus, dangaus kūnus, tornadus ir pan.). Sudaryti galimybes vaikams pristatyti patirtus įspūdžius įvairiomis jų sugalvotomis formomis: bendru piešiniu, koliažu, atviruku, knygele, lipdiniu, nuotraukomis ir kt.

gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.). Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus. Paaiškina, kad nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi. Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Nusako, iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl; pateikia (ne)tirpstančių medžiagų, vandenyje (ne)skęstančių daiktų pavyzdžių. Domisi gamtos reiškiniais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi		

nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais. Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais. Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose.		
11. Skaičiavimas ir matavimas.		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas		
Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų**	**Ugdymo gairės**

	apraiškos)	
1 –asis žingsnis. **Skaičiavimas**.Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). **Matavimas**. Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	**Skaičiavimas.** Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Norą žaisti išreiškia veiksmais (ima suaugusį už rankos ir tempia link žaislo). **Matavimas.** Siekia netoliese padėtų žaislų, pirštais ima smulkius daiktus, išskėstomis rankomis – didelius daiktus, bando valgyti šaukštu, stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti.	Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais. Žaidimo metu kalbinti vaiką vartojant žodžius „yra“, „taip“, „ne“, bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika. Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius / gestus, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.
2 –asis žingsnis. **Skaičiavimas**. Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). **Matavimas**.Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių / gestų, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).	**Skaičiavimas.** Paklaustas bando parodo pirštukais, kiek jam metukų. Norėdamas parodyti, kad ko nors yra daug, tiesia rankytes į šonus. **Matavimas.** Žaisdamas bando ieškoti ir randa reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Suranda skylutę, pro kurią pralystų kaladėlė. Bando sudėti tokios pat spalvos ar formos daiktus į atskiras dėžutes. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuoliuką.	Žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Darant pauzes, pakartojant žodžius / gestus, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.
3 –asis žingsnis. **Skaičiavimas**. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.	**Skaičiavimas.** Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. Žaislus, daiktus dėlioja, rikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). Įvairioje veikloje kaitalioja dvi spalvas.	Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur

Matavimas. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius / gestus: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.	**Matavimas.** Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveiksliukų yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visaip bandydamas, suranda reikiamą dėlionės detalę. Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau.	jų yra daug ir pan. Žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius / gestus. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus. Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan.
4 –asis žingsnis. **Skaičiavimas**. Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). **Matavimas.** Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir	**Skaičiavimas.** Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, pasako žodžiu / vartoja gestus (daug, vienas, nėra). Ieško ir randa dvi korteles, kuriose pavaizduota tiek pat daiktų. Žaisdamas vartoja sąvokas (pirmas, antras...). **Matavimas.** Paveikslėlyje randa vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelius. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę. Padaro stebėto daikto modelį. Pridėdamas vieną prie kito, vidutinio dydžio daiktą padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Kambario ilgį bando matuoti žingsniais, išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Supranta, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir	Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus, kaip : „apvalus kaip kamuolys“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio. Leisti vaikui manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar

pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Žaidžia konstruktoriumi „Lego“. Žaidžia judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“), paeiti tris žingsnius į priekį. Kalba apie tai, ką kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Susipažįsta su metų laikais ir būdingais jiems požymiais.	sulenkus. Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu. Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius.
5 –asis žingsnis. **Skaičiavimas**. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. **Matavimas.** Randa mažai besiskiriančius daiktus. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius,	**Skaičiavimas.** Mokosi sąvokų daugiau, mažiau. Skaičiuoja, kurių daiktų, paveikslėlyje yra daugiau, bando juos sudėti į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) daiktų skaičių. Bando paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. Nuspalvina pakaitomis dryžiukais dviem spalvomis nupieštą objektą. Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampius ir kvadratus. Geba atsakyti į tokius klausimus: „Kas atėjo pirmas?“. Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kur reikia keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka. Skaičiuoja, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir kiti veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“, „Mergaitė ir lokys“, „Pagrandukas“). Skaičiuoja iki 5 . Atlieka sudėties ir atimties	Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka. Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai. Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampius, stačiakampius. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę.

naudojasi sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius / gestus: ilgas- trumpas, lengvas – sunkus, storas- plonas. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio, ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.	veiksmus iki 5. Suranda skaičių kaimynus. Susipažįsta su savaitės dienomis. **Matavimas.** Žaidžia stalo žaidimus. Karpo, paišo, spalvina geometrines figūras. Nuspalvina trikampius viena, o stačiakampius – kita spalva. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras, kuria aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Surikiuoja daiktus nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą. Žaidžia žaidimus, kuriuose tenka vartoti vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius. Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuoju laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku.	
6 –asis žingsnis. **Skaičiavimas.** Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir atlieka veiksmus, vartoja žodžius/gestus: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. **Matavimas**. Skiria plokštumos ir erdvės	**Skaičiavimas** Skaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dviejose daiktų grupėse, kiek liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Ieško ir randa spalvų ir kitus sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem ar trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę.	Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmokti. Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos, kurią vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus sekų sudarymo būdus. Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius Skatinti dažniau vartoti savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus. Vaikai naudoja

figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.) **7-asis žingsnis.** **Skaičiavimas.** Pradeda suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradeda suprasti ir vartoti žodžius / gestus: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz., pagal spalvos intensyvumą). **Matavimas.** Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras	**Matavimas.** Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. Aplinkoje randa daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas. Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti: matuoja pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Atranda, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Žino apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Keičia judėjimo kryptį pagal nurodymą arba simbolius (pvz., randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje, paveikslėlyje. Žino savaitės dienų seką. Apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus.	skaičius, kalbėdami apie kiekį, nusakydami seką. Vaikams sudaromos sąlygos skaičiuoti objektus iki dešimties jų aplinkoje. Vaikai mokosi gretinti, grupuoti, klasifikuoti įvairius daiktus. Vaikai mokosi nustatyti ir lyginti požymius – ilgį, tūrį, masę, laiką, temperatūrą ir kt. Vaikams sudaromos galimybės lyginti, kuo panašūs ir kuo skiriasi atskiri daiktai ar objektai (pvz., vanduo ir ledas, akmuo ir druska).

(kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradeda suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradeda suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai/gestai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujos durys, sodas). Žaisdamas naudojasi vis didesne erdve.		
12. Meninė raiška.		
Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.		
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. **Muzika. Šokis.** Reaguoja į muzikos instrumentų garsus, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas	Eksperimentuoja muzikos garsais: judina barškutį, stuksena kaladėles. Bando kartoti suaugusiojo rodomus judesius. Bando tarti lengvesnius žodžius, skiemenis „miau“,	Žaidinti, supti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais. Išraiškingai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam

žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. **Žaidinimai, vaidyba.** Žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. **Vizualinė raiška.** Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto.	„mū“, „au“ ir kt. Stebi šokančius. Vaikščioja ir bėgioja pagal lėtesnį ir greitesnį muzikos tempą. Judesiais rodo gamtos reiškinius (lietų, saulę, vėją), gyvūnus (kiškį, mešką, lapę, paukštį) ir pan. Stovėdamas atlieka nesudėtingus judesius. Vaidina su mėgstamais vaikų herojais – žaislais. Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Viru, viru košę“. Stebėdamas suaugusiojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. Pažiūri į dažuotus pirštus, juos palaižo ir vėl ima tepinėti. Pamirkytą į dažus teptuką apžiūri, paliečia pirštu dažuotą teptuko galą, bando priliesti prie lūpų, tepa ant popieriaus, paliktą pėdsaką patrina pirštu.	teigiamas emocijas. Atsakyti į vaiko skleidžiamus garsus, o judesius atkartoti, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Drąsinti vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. Teigiamas emocijas reikšti kiek pabrėžtinai, kad vaikas įsimintų. Tuos pačius žaidinimus, pokštavimus kartoti keletą kartų. Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, suaugusiojo piešimą, tapymą, lipdymą, konstravimą, taip kad, vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus. Pasiūlyti vaikui saugių, geros kokybės, minkštų, ryškių dailės priemonių ir medžiagų, kuriomis dirbdamas vaikas patirtų džiaugsmą.
2 –asis žingsnis. **Muzika, šokis. S**pontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, muzikos garsus, ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena kokiu nors daiktu. **Žaidinimai, vaidyba.** Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).	Balsu bando imituoti aplinkos garsus (mašinos burzgimą,lėktuvo ūžesį ir pan.). Ploja, trepsi, barškina, stuksena kokiu nors daiktu, žaislu, kaladėle ar pan. Mėgdžiodamas suaugusį, žaidžia įvairius pirštukų žaidimus. Tyrinėja įvairių daiktų garso išgavimo galimybes, mokosi groti įvairiais muzikos instrumentais. Juda pagal muzikos ritmą, tempą: sukasi, linguoja, kilnoja rankas, striksi po vieną ir susikabinę po du. Šokio judesius atlieka su žaisliuku, skarele, sukasi poromis. Mėgdžioja gyvūnų, paukštelių vaikščiojimą,	Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus. Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti. Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus. Skatinti vaikus mėgdžioti veiksmus. Vedžiojant žaislą parodyti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą pasiūlyti

Vizualinė raiška. Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).	prausimąsi ir pan. Su draugais eina rateliu. Sutelkia valingą dėmesį ties tam tikru daiktu – dėmesio objektu (lėle, žaislu, mašina ir pan.). Dėmesingai žiūri stalo lėlių teatro vaidinimus, įsijungia į veiksmą (kartu su veikėjais ploja trepsi ir pan.). Stebi vyresniųjų grupių vaikų pramogas. Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Radęs kelių spalvų dažus, tai į vieną, tai į kitą indelį įmerkia teptuką, ištraukęs pasižiūri, kaip jie varva, per nukritusius lašus braukia teptuku, patrina pirštais. Eksperimentuoja tapymą kempine: pradžioje brauko lyg teptuku, po to nudžiunga, atradęs, kad baksnojant padaro daug dėmių.	pasiimti kitą popieriaus lapą, drąsinti jį žvilgsniu, šypsena, pagyrimu, pasidžiaugti pasiekimais. Sudaryti galimybes pažinti dailės priemones. Jomis žaisti, tepynėti, paišelioti, dėti spaudus kempinėle ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos paviršių.
3 –asis žingsnis. **Muzika.** Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, juos imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais groja kartu su pedagogu. **Šokis.** Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritupia, pasisuka	Perteikia garsu muzikos skambėjimą (ploja, trepsi, muša būgnelį ir pan.). Skambant įvairiai muzikai, atliepia ją plojimu, pliauškėjimu, siūbavimu ir pan. Parenka paveikslėlį, atspindinti emocijas, nuotaiką, muzikinį instrumentą. Rodo išmoktus dainelės tekstą atitinkančius judesius. Atlieka įvairius pratimus: caksi, pliauška liežuvėliu, papsi lūpytėmis, spragsi pirštukais, ploja delnais. Skambant muzikai atlieka nesudėtingus judesius. Bando ploti pagal ritmą, barškina barškučiais, būgneliais.	Žaisti muzikinius žaidimus, skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant. Aprūpinti vaikus nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais. Kartu su vaikais jais groti. Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Skatinti vaikus šokti, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką. Kviesti vaikus, parodyti sujungtas judesių sekas grupės draugams. Žaisti drauge su vaikais, reikšti įvairias emocijas,

ir kt.) seką. **Žaidimai, vaidyba.** Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narius ir jų veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. **Vizualinė raiška.** Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose įžvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.	Klausosi garsios muzikos, ritmingai “groja” kaladėlėmis, barškučiais ir kitais muzikos instrumentais. Džiaugiasi menine veikla, noriai šoka, dainuoja, vaidina. Reaguoja į kitų vertinimus. Grožisi gamtos spalvomis. Sukuria judesius vaizduojamiems gyvūnams (šliaužioja, ropoja, šokinėja ir pan.), augalams (medis linguoja, skleidžiasi žiedas ir pan.). Judesius jungia į seką. Spontaniškai rodo vaizduojamus gyvūnus, augalo augimą, žydėjimą ir pan. Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šūkčioti, trinti, kol pratrina skylę. Spaudinėja, suploja molį, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito. Baksnoja lipdiniu į stalą.	skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro. Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti. Skatinti vaiką pasakoti apie savo piešinį, pasiūlyti išbandyti kitus dailės raiškos būdus, eksperimentuoti su dailės priemonėmis ir medžiagomis. Paprašyti vaiko papasakoti apie savo kūrinį, stengtis suprasti vaiko potyrius ir emocijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. Teikti vaikui reikiamą paramą ir pagalbą, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta.
4 –asis žingsnis. **Muzika.** Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus įvairiais muzikos instrumentais, jais pritaria	Atkreipia dėmesį į supančios aplinkos garsus, žmogaus sukurtų muzikinių ir nemuzikinių garsų (triukšmų) įvairovę. Daineles imituoja išmoktais judesiais. Žaidžia lietuvių liaudies žaidimus, atlieka užduotis, laikosi taisyklių. Jungia nesudėtingus žingsnelius, judesius: sukasi vietoje po vieną,	Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius. Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius ir šokamuosius žaidimus, skatinti juos sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tyrinėja šokio elementus – erdvę, tempą, ritmą,

suaugusiojo grojimui. Improvizuoja plodamas, trepsėdamas, stuksendamas. **Šokis.** Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų – keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. **Žaidimai, vaidyba.** Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėją vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. **Vizualinė raiška.** Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, gestikuliavimu, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir	už parankių su draugu. Tyrinėja įvairius garso išgavimo būdus. Išbando įvairių muzikos instrumentų grojimą. Groja pasigamintais instrumentais: iš kaštonų, akmenėlių, riešutų ir pan. Sustoja ir eina rateliu, šoka, rodo imitacinius judesius, atitinkančius dainelės žodžius ir siužetą. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų augimą, gyvūnus) šokamuosius žaidimus, bando interpretuoti, sugalvoja savo judesius. Vaikai domisi pasakomis, jas inscenizuoja. Vaidybos pagalba atkuria išgyventus, matytus veiksmus (pardavėja, gydytoja, mama, tėtis, statybininkas, vairuotojas ir pan.), pasakoja apie tai, perteikia viską emocijomis. Žaidžia dėmesio lavinimo žaidimus. Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujus. Spontaniškai reiškia emocijas, pabaigę kartu su visais nusilenkia. Piešia linijas, mėgina piešti flomasteriu abiem rankom. Kuria koliažus ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu.	energiją. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštininėmis lėlėmis. Paskatinti aprengti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal matytas/girdėtas pasakas, matytus filmukus. Nekoreguoti vaiko emocinės raiškos. Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis. Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbelių.

priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.		
5 –asis žingsnis. **Muzika.** Atpažįsta kai kurių instrumentų garsus, tyrinėja jų skambesį. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreikšdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). **Vaidyba.**Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. **Vizualinė raiška.** Savo emocijas, patirtį,	Atpažįsta kai kuriuos muzikos instrumentus, juos parodo paveikslėlyje. Mimika, išmoktais kūno judesiais imituoja daineles. Groja įvairiais muzikos instrumentais (mediniais pagaliukais, brūkliu, akmenėliais, kaladėlėmis, švilpynėmis, tarškyne, dūdelėmis, žvangučiais, būgneliais), atlieka nesudėtingus ritminius darinius. Tyrinėja jų išvaizdą, kaip reikia taisyklingai laikyti, groti. Tyrinėja, iš ko pagaminti muzikos instrumentai. Gamina savo muzikos instrumentą Pastebi papuoštą aplinką. Šoka sukamuosius ratelius, stengiasi koordinuoti judesius, orientuotis erdvėje, prisiderina prie šokio ritmo. Kuria judesio improvizaciją, naudoja aplinkoje esančius daiktus ir savo kūno galimybes. Reaguoja į muzikos pasikeitimus, imituoja miegojimą, šoka išmoktus judesius, aiškiai parodo, kad užbaigė šokį, nusilenkia žiūrovams. Žaidžiant pasirenka ir naudoja tariamus daiktus, jų pakaitalus (servetėlė – gėlė, drugelis, lėlė). Žaidžia vaizduotę	Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais jie galėtų groti. Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Girti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti. Drauge su vaikais šokti paprastus sukamuosius ratelius. Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti pagal tipiškus veikėjo bruožus. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi. Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes, stebėti kitų judesius, patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, kodėl ir kaip jis pavaizdavo, kodėl pasirinko tokias

įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).	pažadinančius žaidimus. Judesiu rodo kokį nors veiksmą (kala, mala, siuva ir pan.). Dekoracijų detales spalvina, klijuoja, piešia, puošia jomis aplinką. Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Norėdami pasakyti viską, ką žino apie vaizduojamą objektą, piešia „permatomus“ piešinius (nupiešto daugiaaukščio namo kambariuose detaliai vaizduoja tai, ką nori papasakoti). Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotažo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglučių ir kt. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir pan. Kuria asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir pan.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių).	priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų sukurti. Pagirti už išradingumą ir kt. Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, antrinių žaliavų mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius ir kt. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų. Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis.
6 –asis žingsnis.	Skiria ir parodo paveikslėliuose kai kuriuos	Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos

Muzika. Skiria kai kuriuos instrumentus. Pasirinktu muzikos instrumentu pritaria suaugusiojo grojimui. Kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. **Šokis.** Šoka paprastus ratelius. Paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, smulkus bėgamasis) žingsnių ir judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas dviejų - trijų natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. **Vaidyba.** Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. **Vizualinė raiška.** Detalesniais, įtaigiais dailės darbeliais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams	muzikos instrumentus. Eina rateliu lygiais tarpais, stengiasi žingsnelius atlikti vienu tempu. Orientuojasi erdvėje. Tyrinėja judėjimą erdvėje įvairiomis kryptimis (pirmyn–atgal, aukštyn–žemyn), ritmo, tempo variantus (greitai–lėtai), nuotaikos judesių derinius (piktai, linksmai). Pritaria suaugusiojo grojimui. Išbando netradicinius ar įprastus garso išgavimo būdus. Domisi kitų meninėmis idėjomis ir jas panaudoja savo veikloje. Šoka pavieniui, poroje, grupėje. Jungia kelius žingsnelius, susikabinimus į visumą. Vaikščioja charakteringais žingsniais: eina atbulomis, pirštų galais, kulnimis ir pan. Šokiui naudoja visą erdvę, pagalbines priemones. Judesiais bando perteikti būdingus vaizduojamo personažo judesius, atlieka imituojančius veiksmus (lapė gaudo kiškius, meška renka grybus ir pan.). Kuria ornamentus, vaizdus, dekoruoja audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). Skatinami kuria savo inicialais išgražintą asmeninę kortelę, atviruką, paveikslėlį. Kuria erdvines, mobilias kompozicijas. Įvairių spalvų popierinius skritulius kerpa ratuku, išgaudami spirales. Jas pakabina ant sutvirtintų sukryžiuotų pagaliukų. Ant jų sumano priklijuoti gėlyčių, vienur, kitur	instrumentų. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, šokiams. Atlikti folklorinius žaidimus, ratelius. Siūlyti vaikams stebėti gamtą, atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai ir aplinkos objektai juda ar nejuda, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas. Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus. Kartais įdomesnį teatrinį rekvizitą tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsižiūrėti bei apibūdinti, kokia gali būti linija, spalva ir pan. Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jutiminę patirtį. Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais. Eksperimentuoti ir atidžiau įsižiūrėti į įvairių medžiagų ir technikų teikiamas galimybes.

įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis. **7-asis žingsnis.** Groja daiktais iš gamtos (akmenukais, lazdelėmis, kriauklytėmis, kankorėžiais, riešutais ir kt.), savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja taisyklingai laikydamas instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.). **Šokis**. Žaisdamas žaidimus, šokdamas ratelius, savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šokį perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką. **Vaidyba.** Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal pasaką bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Naudoja charakteringus judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia žaidimus vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles. **Vizualinė raiška**. Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais,	paspalvinti. Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafo projektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. Žaidžia kompiuterinės grafikos programa (Paint, Paintbrush ir kt.), bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinį rodo ekrane.	

išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitais. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamasis skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.		
13. Estetinis suvokimas.		
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.		
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Sutelkia dėmesį, guguoja, juokiasi, reaguoja emocionaliai. Įdėmiai žiūrinėja knygeles su ryškiomis iliustracijomis, kalbina spalvingus paveikslėlius. Tepdamas pirštais dažus stabteli, pažiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai smagu daryti, ima kartoti.	Būti šalia vaiko, kartu su juo žiūrinėti knygeles, džiūgauti, padrąsinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę. Kurti jaukią, gražią aplinką kurioje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos.
2 –asis žingsnis. Skirtingai reaguoja suaugusiojo kalbinimą,	Stebi šokantį vaiką, suaugusįjį išreikšdamas susidomėjimą ploja, suirzta jei nuobodu.	Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti. Išdėlioti piešinius vaikui

matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Stebi tapantį suaugusįjį, pats ima pamėgdžioti tapymo veiksmus, sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi ir dar kartoja. Stebi ir parodo pažįstamus daiktus, parodo, kaip eina meška, šokinėja kiškiai, skraido paukšteliai.	matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrinėlį. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3 –asis žingsnis. Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	Išreiškia pasitenkinimą atlikdamas įvairius judesius, vaidindamas mešką, pelytę, kiškutį ir pan. Išreiškia norą groti būgnais, barškučiais, akmenukais. Kiek ilgiau sukaupia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja.	Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. Skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį. Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniais. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu. Pasidomėti ar vaikui patiko vaidinimas. Nuraminti, jei vaikas bijo, kad vilkas gali ateiti į jo namus. Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra viskas sugalvota, pramanyta, sužaista. Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.
4 –asis žingsnis. Džiaugiasi menine veikla, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo	Noriai dalyvauja meninėje veikloje: šoka, vaidina, piešia, lipdo. Keliais žodžiais / gestais pasidalina įspūdžiais apie šokį, vaidinimą. Emocingai komentuoja savo piešinius, domisi, ką nupiešė kiti draugai,	Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje. Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą,

pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais/ gestais papasakoja pasaką, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	džiaugiasi piešiniais, rodo pirštuku norėdamas atkreipti suaugusiojo dėmesį. Jautriai reaguoja į kitų vertinimus.	paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna? Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau. Sudaryti sąlygas, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, ugdyti estetinį jautrumą pritarti, papildyti jo išsakytas mintis („Taip, ir man patinka, ir man gražu.“). Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešinėliu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų suprasti, kas yra gražu. Apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą. Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrąsinti tęsti savo kūrybą.
5 –asis žingsnis. Mėgaujasi vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus,	Nuolat prašo kartoti patikusius žaidimus ar vaidinimus. Mėgsta vaidinti įvairius gyvūnus. Bando pamėgdžioti jų judesiais bando išreikšti personažų nuotaikas ir charakterį. Kartu su suaugusiuoju apžiūri menines reprodukcijas, menines nuotraukas. Parodo savo pasitenkinimą bendra veikla. Veido išraiška, judesiais parodo, kas patinka ar nepatinka.	Kartu su vaikais žiūrėti vaidinimus, animacinius filmukus. Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties suaugusiojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl reikėtų skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį. Nuolat ugdyti vaikų estetinį skonį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje

nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.		esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką. Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje. Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą. Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius.
6 –asis žingsnis. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie vaidinimo, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti vaidino, piešė. **7-asis žingsnis.** Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie šokyje,	Emociškai išgyvena meno kūrinius: šypsosi, užsimerkia, linguoja. Moka apibūdinti kūrinio nuotaiką, kalba apie patirtus įspūdžius, pasidalina savo mintimis, emocijomis. Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį filmuką ar vaidinimą. Pastebi veikėjų, dekoracijų ar kostiumų detales. Improvizuodamas pasako, ką norėjo pavaizduoti, plačiau pasakoja apie savo sukurtus darbelius. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, pastebi ir žavisi papuošta aplinka. Pastebi grupės aplinkos estetinį grožį ir juo rūpinasi. Reiškia nuomonę apie matytus spektaklius, parodas ir kitus renginius. Gali kritiškai vertinti tai, kas jam nepatiko ir paaiškina kodėl. Domisi kitų draugų idėjomis, siūlo kartu kurti, žaisti, piešti ir pan.	Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių vaidybinių renginių. Pasikalbėti apie patirtus įspūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų: (Ką pajutai?, Kas įsiminė?, Kas patiko?. Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų. Demonstruoti jo kūrinėlius, ruošti visų vaikų parodėles. Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas. Skatinti vaikus aptarti stebėtą meno kūrinį, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti.

vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja.		Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą. Pastebėti momentą, kada vaikas kuo nors gėrisi, džiaugiasi, pritarti jam, padiskutuoti, kodėl taip reikėtų elgtis, kaip kiti jaučiasi, kai mato kitą netinkamai besielgiantį, kokį elgesį pavadintų gražiu ir kt. Pratinti gražiai elgtis viešose vietose. Per pasivaikščiojimus lauke ar darželio aplinkoje paskatinti stabtelti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus. Stebėti ir padėti vaikams realizuoti kilusius sumanymus: suteikti pakankamai laiko, parūpinti drabužių ir kitos atributikos, reikalui esant įsilieti į vaidinimą ar žaidimą. Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešinėliuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešinėliuose pavaizduota arti, o kas – toli, kodėl taip atrodo ir kt.
14. Iniciatyvumas ir atkaklumas.		
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.		
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – sis žingsnis.	Turi mėgstamus žaislus. Žaidžiant žaidinimą,	Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją

Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	gestais parodo, kad nori jį pakartoti. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, spalvotų kubelių. Nuropoja prie kamuoliuko. Tiesia kamuoliuką suaugusiajam. Žaidžiant žaidinimus ploja katutes, prašo pakartoti.	palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą. Priimti vaiko siūlomus žaidimus. Žaisti žaidinimus su vaiku tol, kol jis to nori. Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.).
2 –asis žingsnis. Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmais ir atskirais žodžiais / gestais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.	Žaidžia šalia bendraamžio. Imituoja matytus veiksmus, bando kelis kartus atlikti tą patį veiksmą. Stebi atskirus suaugusiojo veiksmus ir juos mėgdžioja.	Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Neskubėti padėti vaikui – paties atliktas veiksmas turi didesnį poveikį jo raidai. Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą. Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.
3 –asis žingsnis. Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja	Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Deda dėlionę nepaisydamas šalia esančių kitų vaikų. Ilgai tyrinėja naują žaislą. Susitelkia bandydamas užsegti sagas,	Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Suaugusiam pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydamiesi naujų

būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja.	veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokštelį, baigti sudėti dėlionę. Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai. Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų.
4 –asis žingsnis. Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupelei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	Rodo iniciatyvą vadovauti arba vadovauja sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Savo iniciatyva atlieka nesudėtingus darbus: išplauna teptukus, plauna žaislus ir pan., padeda kitam – ką nors paduoda, paaiškina ar pagelbsti.	Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe. Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitis, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisegti.
5 –asis žingsnis. Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupelei ar visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į	Sugalvoja žaidimą ir ilgai, turiningai jį plėtoja. Suaugusiajam pasiūlius veiklą, renkasi, kaip ją įgyvendinti (pvz., kokiomis dailės priemonėmis nupiešti portretą).	Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.

suaugusįjį.		
6 –asis žingsnis. Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupelei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį. **7-asis žingsnis.** Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiaisiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.	Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Pabaigia pradėtus darbus, padeda vienas kitam įveikti problemas. Atlieka kruopštumo, susikaupimo reikalaujančius darbus, pvz, bando įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan.	Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir suaugusio pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbelių. Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas.
15. Tyrinėjimas.		

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.		
Esminis gebėjimas Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Stengiasi pamatyti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiai, garsai).	Siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja. Juda, kartoja judesius, praktikuojasi.	Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. Vaikus paguldyti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo. Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
2 –asis žingsnis. Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	Tyrinėja viską, kas yra aplinkui, ima, judina, liečia, stebi, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, žiūri filmuką ar paveikslėlį.	Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, padėti, bet netrukdyti, nepertraukti. Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas,

		atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.
3 –asis žingsnis. Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.	Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.	Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.
4 –asis žingsnis. Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan.).	Bando panaudoti žaidimui artimiausios aplinkos įvairius daiktus, išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, padeda suaugusiesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.	Kurti aplinką taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvotų problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.
5 –asis žingsnis. Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti	Apibūdina daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešia ar konstruoja įsivaizduojamus daiktus. Suskaičiuoja, prognozuoja, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldainių imti,	Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti

daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.	kad visi gautų po lygiai. Domisi daiktų naudojimu, bando išsiaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir parodo kaip pasikeitė gamta ir aiškinasi su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna.	pyragą, po kiek saldainių imti, kad visi gautų po lygiai. Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.
6 –asis žingsnis. Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Dalinasi informacija apie tai ką sužinojo, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria	Stebi reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Aplinką tyrinėja pasitelkdamas pagrindines jusles (skonio, regos, uoslės, lytėjimo) bei priemones. Stebi tyrinėjimų, bandymų informaciją, stebimo objekto pasikeitimus. Domisi prietaisų veikimu. Stebėdamas aplinką, įvardina akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, tikslingai juos grupuoja ir klasifikuoja. Tyrinėja, lygina, apibūdina artimųjų fotografijas, įvardina panašumus ir skirtumus.	Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygose, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti. Aplinkoje užtikrinti skirtingų daiktų, žaislų, priemonių, skirtų tyrinėti, eksperimentuoti, įvairovę. Sudaryti galimybes ir skatinti, kad vaikai aplinkos daiktams ir reiškiniams pažinti naudotųsi įvairiais jutimais. Vaikus mokyti tausoti gamtą. Vaikai skatinami klausinėti suaugusiųjų, stebėti, tyrinėti aplinką.

nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja. **7-asis žingsnis.** Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Pasirenka tai ką norėtų tyrinėti, išbandyti, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo ir ką dar norėtų sužinoti. Suaugusiojo padedamas ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose, atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį ir kt.).		

Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina. Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.		
16. Problemų sprendimas.		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą.	Bando kelis kartus atlikti veiksmą (žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnį indelį ir kelis kartus kantriai bando	Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Jei bando daryti tai, kas

Mimika parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	įdėti jį į mažesnį.)	pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.
2 –asis žingsnis. Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Radęs daiktą, paima į rankas ir žinomu būdu veikia su juo. Stebi suaugusiojo veiksmus, po to kartoja pats. Kai pavyksta, džiaugsmą išreiškia emocijomis. Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po penkių šešių veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių.	Drąsinti vaiką. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Rodyti vaikams būtinus su daiktais veiksmų būdus. Padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad sustiprėtų jo pasitikėjimas savimi.
3 –asis žingsnis. Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Kelis kartus iš eilės bando atlikti tą patį veiksmą, pvz.: bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą kaladėles dėdamas atsargiau.	Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti. Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko (Ką dar galima padaryti?, Kaip kitaip galima padaryti?). Arba pateikti kelis sprendimo būdus padedančius įveikti kliūtis.
4 –asis žingsnis. Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	Bando žinomais būdais įveikti kliūtį kol pavyksta arba sugalvoja kitaip. Įgytas žinias ir gebėjimus mėgina pritaikyti kitoje veikloje, nepasisekus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes. Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau. Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos. Padėti vaikams įveikti sunkumus.

5 –asis žingsnis. Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.	Imasi kurti darbelį, drąsiai bando, eksperimentuoja, nepavykus pradeda iš naujo arba tariasi su bendraamžiais. Susipykęs su draugu po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. Bando įveikti sunkumus. Mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių.	Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. Skaityti kūrinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
6 –asis žingsnis. Atpažįsta, su kokiu sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos. **7-asis žingsnis.** Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą.	Laikosi ir kitiems primena žaidimo taisykles. Kalba, įvardina kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors netinkamai elgiasi. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Atlieka darbus pagal bendraamžio pavyzdžius. Bando atlikti užduotį, nepavykus apžiūrinėja kitų darbus, jei ir toliau nepavyksta prašo draugo pagalbos.	Užduoti vaikams atvirus klausimus, padedančius apmąstyti problemą: (Kas atsitiko?, Kaip tu jautiesi?, Kaip jaučiasi kiti?). Vaikui susidūrus su problema, klausti: (Ką tu darei?, Ar tai padėjo įveikti problemą?, Ką dar galima daryti?, Ar tai padės įveikti problemą?). Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.
17. Kūrybiškumas.		
Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.		
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai		

įgyvendina.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Pastebi ir (veido išraiška, kūno kalba, balsu) reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę (naujus daiktus, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius). Domisi savo kūnu, atranda vis ką nors naujo.	Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų įspūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrinėti aplinką, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras).
2 –asis žingsnis. Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.	Tyrinėja visus daiktus patekusius į rankas: ridena, barškina, krato žaislus, daiktus. Ardo, domisi kas jų viduje. Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). Skanauja, liečia paviršių, apžiūri, mėto, tyrinėdamas naujų objektų savybes, dydžius, formas. Spontaniškais, atsitiktiniais judesiais piešimo priemonėmis palieka žymes popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja.	Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų. Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius.
3 –asis žingsnis. Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama. Žaisdamas	Ima, krausto, bando tyrinėdamas aplinką. Veikia bandymų ir klaidų keliu, atranda nauja. Domisi nematytais daiktais, reiškiniais, aptinka neįprastas daiktų savybes.	Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrimi suaugusiųjų). Skatinti klausti,

atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Išbando naujus potyrius taškydamasis balose, voliodamasis sniege. Kuria naujus objektus dėliodamas kaladėles. Atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočėlų ir kt.), maisto produktų (kruopų, miltų ir kt.) gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukuria iš jų netikėtus, naujus produktus. Klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes. Žaidžia imitacinius žaidimus, pvz. vaizduoja, kad pila arbatą į puodelius.	domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke.
4 –asis žingsnis. Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Naudoja įprastus daiktus pagal kitą paskirtį. Sukuria naujus objektus, derindamas įvairias medžiagas, buities daiktus, baldus, išbando ir jungia įvairią veiklą. Persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtus personažus. Pasakoja apie save, šeimą, prikurdamas nebūtų įvykių. Pasitelkia vaizduotę žaisdamas, judėdamas. Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nemaišė ir žiūri, kas išeis, improvizuoja.	Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, renkantis jiems patinkančią veiklą, režisuojant savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). Skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). Vaiko prašyti

		drąsiai išsakyti idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas). Skatinti džiaugtis savo kūriniais. Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą.
5 –asis žingsnis. Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.	Aiškinasi, klausinėja apie jam rūpimus, nežinomus dalykus. Aiškina kitiems tai, kas pačiam buvo neaišku. Originaliai atsako į klausimus. Siūlo idėjas, fantazuoja. Tyrinėja, eksperimentuoja. Siūlo neįprastus sprendimų būdus, įvairius variantus. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Išradingai ir kūrybiškai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Realybę verčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja veikloje vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas. Kūrybiškai naudoja įprastus daiktus savo veiklai (bananas tampa telefonu, o pagaliukas sunkvežimiu). Vaidmenų žaidimuose pasirenka įvairių jam žinomų profesijų atstovų vaidmenis. Tyrinėja ir išbando žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. Sėkmingai dirba su kitais. Dalijasi įspūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko atlikti užduotį.	Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?.. „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymo lankstumą skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti originalumą, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džiunglėmis...). Prašyti sugalvoti, įsivaizduojant, papasakojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad situacija būtų kuo labiau išbaigta. Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiais su kitais vaikais. Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti. Pateikti įvairių medžiagų,

		žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą.
6 –asis žingsnis. Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip. **7-asis žingsnis.** Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Įžvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų	Aptaria kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebi trūkstamą informaciją. Patirčiai plėsti ir žinioms gilinti naudojasi tokiais šaltiniais kaip: knygos ar suaugusieji. Eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip. Domisi, atsako į neįprastus klausimus. Naudojasi anksčiau išbandyta medžiaga ją perkurdamas. Ieško būdų neįprastoms, netikėtoms idėjoms įgyvendinti. Bando nuspėti įvykius pagal tai ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė). Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais, veikėjais. Bando atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato.	Kurti žaidybinę ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų. Skatinama spontaniška vaidybinė veikla kasdien – žaidžiant, bendraujant, dirbant, švenčiant, poilsiaujant grupės aplinkoje ir gamtoje. Kiekvienam vaikui sudaryti galimybes pasirinkti jį dominančią veiklą, atsižvelgiant į jo interesus, lytį, specialiuosius ugdymosi poreikius, charakterio bruožus ir kt.

medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.		
18. Mokėjimas mokytis.		
Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.		
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.		
Numatomi pasiekimai (nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas)	**Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai (supratimo, gebėjimų ir nuostatų apraiškos)**	**Ugdymo gairės**
1 – asis žingsnis. Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius. Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.	Kalbinti vaiką, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. Maitinant, žaidžiant su vaiku kalbėtis su juo, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. Parūpint žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.
2 –asis žingsnis. Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja.	Juda spontaniškai ir turėdamas tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, tačiau lengvai pereina prie kitos veiklos. Kelis kartus iš eilės žiūri, klausosi to paties, pvz., knygelės, pasakos ar filmuko. Pastebėjęs suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, pats bando daryti taip pat.	Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti, jei reikia, padėti įgyvendinti. Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausyti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais

		atradimais.
3 –asis žingsnis. Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Stebi kaip kas nors vyksta, bando kaip veikia. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Daug kartų kartoja veiksmą. Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Stebi, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri, kas įvyksta. Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar gydytoją, mėgdžioja suaugusiojo veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą. Vaikas giriasi parodydamas ką išmoko.	Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis. Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.
4 –asis žingsnis. Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Nepavykus atlikti tam tikro veiksmo vaikas prašo mokytojo pagalbos. Žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Dėlioja dėliones, stato namus, bokštus, konstruoja, išardo, sugriauna ir stebi, kas atsitiko. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti. Pasako ką veikė per kūno kultūros veiklą ir parodo ką išmoko.	Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori. Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5 –asis žingsnis. Norėdamas ką nors išmokti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso	Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų.	Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų

klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu.	Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus. Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau.	pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą. Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą.
6 –asis žingsnis. Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir spręsdamas problemas. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau. **7-asis žingsnis.** Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus,	Pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, tyrinėti aplinką. Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mielai varto knygas, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti. Sako, kad piešinį nupiešė žiūrėdamas į paveikslėlį knygoje.	Pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti. Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvai, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės). Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu. Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis. Sudaromos sąlygos įvairiai vaikų veiklai – vaidinti, imituoti, vartyti, kurti knygas, naudotis interaktyviąja lenta ir kt. Skatintii vaikus pagrįsti, argumentuoti, paaiškinti aplinkos reiškinius, vadovautis savo logika, palaikomos jų iniciatyvos fantazuoti, svajoti ir savaip interpretuoti, perkurti aplinkoje vykstančius reiškinius, procesus.

suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų. Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti.		

VII SKYRIUS
UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vaiko pažangos ir pasiekimų vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas ir apibendrinimas. Vertinimo tikslas – nustatyti esamus ugdytinio gebėjimus bei numatyti tolimesnio ugdymo gaires. Vertinimas atliekamas taip, kad būtų užtikrintas vaikų saugumas, gera savijauta, motyvuotų vaiką ugdytis bei įveikti kliūtis. Vertindamas pedagogas siekia, pažinti vaiką (ugdymosi poreikius, interesus, pomėgius, galias, charakterio ypatumus, kultūrinius skirtumus), atskleisti jo daromas pastangas ir pažangą, bei skatinti jo ugdymą(si). Apmąstydamas (reflektuodamas) įgyvendintus programos tikslus ir uždavinius, pedagogas planuoja tolesnio ugdymo perspektyvas individualiai kiekvienam vaikui ir vaikų grupei apibendrinęs sukauptą vertinimo informaciją, koreguoja ugdymo planus.

Vertinimo metodai ir būdai:

- stebėjimas;
- vaiko gebėjimus atskleidžiantys pavyzdžiai (kūrybos darbeliai, veiklos nuotraukos, vaiko rašytinės kalbos pavyzdžiai, filmuotos medžiagos pavyzdžiai);
- veiklų, renginių, išvykų nuotraukos;
- individualūs pokalbiai su vaiku ir jo tėvais (globėjais, rūpintojais).

Pirminis vertinimas (stebėjimas) prasideda nuo pokalbio su tėvais (globėjais, rūpintojais), kai vaikas pradeda lankyti Centrą. Tokio vertinimo (stebėjimo) tikslas – išsiaiškinti tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčius, pažinti vaiką, nustatyti jo pasiekimų, gebėjimų, žinių, raidos lygį ir, remiantis tuo, numatyti tolesnius jo ugdymo(si) tikslus ir uždavinius.

Vaiko pasiekimai vertinami 2 kartus per metus (gruodžio ir gegužės mėnesiais) ikimokyklinio ugdymo pedagogų metodinės grupės susirikimo metu, kuriame dalyvauja metodinės grupės nariai ir administracijos atstovas. Vertinimais siekiama aptarti ir nustatyti vaiko daromą ugdymo(si) pažangą ir pasiekimus, iškilusias problemas ir pastebėti silpniausiai išreikštus gebėjimus.

Ugdymo(si) pasiekimus surdopedagogai, mokytojai, dirbantys pagal ikimokyklinio ugdymo programą, kiti specialistai fiksuoja braižydami diagramą, kuri parodo įvairių sričių pasiekimų augimą. Vaiko pasiekimų įrodymai renkami nuolat viso ugdymo proceso metu ir kaupiami pasiekimų aplanke. Pasiekimų aplanko turinį sudaro duomenys apie vaiką (vardas ir pavardė, amžius, kt.), visų ugdymo sričių (ugdomų kompetencijų) vaiko darbų pavyzdžiai, nuotraukos, dalyvavimas renginiuose, projektuose. Pasiekimų aplanke esanti informacija panaudojama tolesniam tikslingam vaiko ugdymui(si), keliant trumpalaikius ir ilgalaikius ugdymo tikslus. Vaikui pereinant į kitą grupę ar į priešmokyklinio ugdymo grupę, perduodamas pasiekimų aplankas ir diagrama, kurioje užfiksuoti visų ugdymo sričių pasiekimų žingsniai.

Tėvai (globėjai, rūpintojai) nuolat informuojami apie vaiko ugdymą(si) individualiais pokalbiais, elektroniniais laiškais, nuotraukomis iš veiklų ir renginių. Su vaiko pasiekimų vertinimo rezultatais tėvai (globėjai, rūpintojai) supažindinami individualių pokalbių metu pasirašytinai. Jei atsiranda ugdymosi sunkumų, tuomet tėvai (globėjai, rūpintojai) informuojami apie įvairių specialistų teikiamą pagalbą, kuri galėtų veiksmingiau pagerinti ugdymosi rezultatus.

Vaiko įsivertinimas taip pat yra labai svarbus, nes jis skatinamas kalbėti apie save, t.y.: vaikas pats pasako, ko nemėgsta ir ką mėgsta daryti. Jis dalyvauja kaupiant aplanko turinį, sprendžia, kokį darbelį įdėti į aplanką. Tai suteikia jam pasitikėjimo, ugdomas savarankiškumas, pasididžiavimo jausmas savimi..

VIII SKYRIUS
NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Andrikienė R.M., Ruzgienė A. Ankstyvosios vaikystės pedagogika. Klaipėda, 2001.
2. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius, 2004.
3. Gražienė V., Rimkienė R. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Vilnius, 1993.
4. Grinevičienė N. Vaikystės žaidimai. Kaunas, 2002.
5. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Vilnius, 2015.
6. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627.
7. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Projekto „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001, 2013.
8. Katinienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius, 1998.
9. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius, 2006.
10. Monkevičienė O., Tarasovienė A., Bartkevičienė V., Matlašaitienė R., Gražienė V., Glebuvienė V., Katinienė A., Rimkienė R., Juraitienė I., Aukštakalnytė D. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Vilnius, 2001.
11. Rauckis J., Drungelienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa ir metodinės remokendacijos. Vilnius, 2003.
12. Rimkienė R. Ugdytojų veiklos gairės. Vilnius, 2003.
13. Vaikų brandumas mokyklai. Vilnius, 2001.
14. Dvikalbio kurčiųjų ugdymo samprata patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-65.
15. Medžiaga lietuvių gestų kalbos mokymui. Dažniausiai naudojamų lietuviškų gestų žodynėlis. SPPC, 2008.
16. Serija LOTO: ,,Mano daiktai“, „Jausmai“, „Gamta“, „Mano namas“, „Aš žmogus“, „Žaislai“. Lietuvos šeimų, auginančių kurčius ir neprigirdinčius vaikus, bendrija PAGAVA.
17. Mano gestukai. Lietuvos kurčiųjų draugija, 2011.
18. Mano gestukai. Vaikų lietuvių gestų kalbos žodynėlis. Lietuvos kurčiųjų draugija, 2011.
19. Pasakos lietuvių gestų kalba, 2015. Šaltinis: Projektas „Pasakos gestų kalba“ (2015 m.) - YouTube.
20. Pasakos lietuvių gestų kalba, 2018. Šaltinis: Projektas „Pasakos gestų kalba“ (2018 m.) - YouTube.
21. Gestų kalba ir aš – pradinukas. Šaltinis: Pagrindinis (ugdome.lt).